EMIGRATIE UIT NEDERLAND.

KOLONISATIE MET NEDERLANDERS IN OOST- EN WEST-INDIE.

Hoezeer ook de overoude geschiedenis van emigratie en kolonisatie in algemeenen zin slechts in groote trekken bekend is, toch werd hetgeen daaromtrent gedurende de laatste 250 jaren in Nederlandsch-Indië en Suriname voorviel, door vele schrijvers min of meer in bijzonderheden vermeld en zijn de quaestien daarmede in verband, tot 1857, door de staats-commissie onder presidium van den Minister van Staat J. J. Rochussen uitvoerig behandeld, zoodat vele lessen uit de tot dien tijd verkregen ondervinding in het verslag dier commissie te vinden zijn.

Gold het hier dus niet eene groote en in belangrijkheid toenemende nationale zaak en bovendien eene quaestie van menschlievendheid ten opzichte van duizenden onzer hulpbehoevende landgenooten, de vrees van voor een goed deel in herhalingen te moeten vallen, zou ons van schrijven terughouden.

Maar het blijkt ook dat de vermelde veelal treurige ondervinding op het stuk van kolonisatie en de waarschuwingen, die op wetenschappelijke gronden daaromtrent gedaan zijn, nog weinig algemeen bekend of begrepen worden en dat dus de herinnering aan oude en de mededeeling van latere voorbeelden niet overbodig zijn om de publieke meening voor te lichten en de waarheid te doen uitkomen, opdat die, in spijt van verkeerde opvattingen of eigenbelang, zegeviere.

Daarbij gebeurde er gedurende de 20 laatste jaren, vooral in Europa, zeer veel, waardoor de maatschappelijke orde en geregelde arbeid verstoord werden en waaruit telkens wederkerende werkstakingen, armoede en emigratie ontstonden, zoodat op nieuw kolonisatie-plannen worden aanbevolen, ten einde te voldoen of te ontkomen aan de dringende eischen van de in behoefte en onrust toenemende bevolking, die werkbehoevend

en toch niet zelden werk weigerend, in den laatsten tijd ook in ons vaderland veel zorg geeft.

Ook ontwaakt het verlangen naar Europeesche kennis en nijverheid in onze Oost-Indische bezittingen meer en meer en de arbeidsnood in Suriname doet zich steeds scherper gevoelen, zoodat de quaestie van kolonisatie en plantage-arbeid met Nederlanders zich thans in gelijke mate belangrijk met hunne emigratie of landverhuizing als aaneensluit en de aandacht vordert van ieder die de nationale welvaart en het geluk van duizend arme landgenooten wenscht te bevorderen.

Het behoeft daarbij geen betoog dat het verlangen naar emigratie en kolonisatie steeds wordt aangemoedigd door de groote winsten, die in Indie met de kultuur en 't fabrikaat der kostbare koloniale waren, het delven en voortbrengen van steenkolen, mineralen, aardoliën, enz. te maken zijn, maar ook dat die winsten daar, evenals elders, slechts door welbestuurden, aanhoudenden handenarbeid en door verstandige aanwending van werktuigen en stoomkracht met voordeel verkregen kunnen worden.

De slavenarbeid, die in Oost-Indië nimmer van eenige betekenis op de nijverheid en den landbouw was, omdat het zeer gering aantal slaven bijna uitsluitend tot huisdiensten werd gebezigd, bestaat daar echter sedert lang niet meer en wat vooral voor den bouw der handelsproducten veel zegt, de verplichting tot kultuur- en heerediensten, vroeger met geringe uitzonderingen de inlandsche bevolking tegen gering loon en bij wijze van belasting opgelegd, werd later voor een goed deel opgeheven en wordt dit nog steeds meer, terwijl in de West-Indie de vermindering van arbeid, die door de lang gewenschte en gelukkige opheffing der slavernij 1 Juli 1863 ontstond, niet door tijdigen aanvoer van nieuwe arbeiders werd aangevuld, zoodat reeds dit jaar 1873 bij het ophouden van het staats-toezicht, de neger-bevolking in Suriname geheel vrij is om niet, of althans niet meer te werken, dan ter vervulling zijner zeer geringe eerste levensbehoeften noodig is, evenals dit, zóó voortgaanden over weinige jaren met de talrijke bevolking van Java het geval zal zijn.

Geen wonder dus dat men daar en overal, om nieuwe ontginningen mogelijk te maken en de bestaande landbouw- en nijverheids bedrijven te behouden, de werkkrachten tracht aan te vullen, die zich in toenemende en zeer belemmerende mate onttrekken, of vroeger reeds te kort schoten en dat men zich

te dien einde het eerst naar die landen wendt, waar de arbeidende bevolking overvloedig schijnt, en in emigratie een verbetering van haar lot zoekt.

Door te grooten ijver om iets goeds tot stand te brengen, of voordeel te behalen, werden echter niet zelden verkeerde middelen aanbevolen en gewaagde proeven genomen, waardoor veel verloren en het doel gemist wordt, dat op practische wijze reeds lang geleden bereikt had kunnen worden.

Beschouwen wij dus:

In de eerste plaats, de emigratie van Nederlanders met het oog op de vraag, waarom en in welken zin die wenschelijk is.

In de tweede plaats en in verband met die emigratie, wat voornamelijk gedurende de laatste halve eeuw door de onderzinking is geleerd, omtrent veldarbeid en kolonisatie met Europeanen in het algemeen en met onze emigreerende landgenooten in het bijzonder.

Sedert jaren reeds werden de talrijke en snel toenemende bevolking van Europa en de voor een goed deel daaruit, in vele landen gevolgde armoede, tegenover de betrekkelijk nog geringe bevolking en den overvloed van vruchtbaar onbebouwd land in andere werlde-deelen, als voldoende redenen aangevoerd, om de emigratie of landverhuizing ook uit Nederland, als wenschelijk voor de vertrekkenden en voor de blijvenden tevens, aan te moedigen, en thans wordt dit reeds als stelling aangenomen door staathuishoudkundigen van erkende scherpzinnigheid, hoezeer het geen betoog behoeft, dat zoo ooit, dan na jaren pas, de bewijzen daarvoor door de uitkomsten gegeven kunnen worden.

Door al wat in den laatsten tijd uit brochures en tijdschriften, omtrent den geringen prijs van zeer vruchtbaar, welgelegen land en het gezonde klimaat in de meeste der Noordwestelijke en andere Staten van Noord-Amerika, algemeen bekend geworden is en bij de gunstige berichten door honderden onzer landgenooten, tot hunne achtergeblevene betrekkingen overgezonden, (vele waarvan door het Maandblad "*de Landverhuizer*" en andere Couranten gedurende den laatsten tijd zijn opgenomen), schijnt het boven tegenspraak bewezen, dat de ijverige, vastberadene en sobere landbouwer, die in zijn vaderland niet altoos tot onderhoud van zich en zijn gezin genoeg verdienen kon, in die gezegende landstreken, bij voorbeeld Michigan, Minnesota,

Missourie, Californie, zij het ook na vele ontberingen en moeilijkheden in den aanvang, bij moed en volhardenden arbeid, altoos een overvloedig bestaan en niet zelden een vroeger ongekende welvaart bereikt, ja zelfs, dat eenige aldaar reeds een betrekkelijken rijkdom verwierven, zoodat emigratie derwaarts reeds vele Nederlanders tot groote lotsverbetering strekte en nog voor duizenden eene zeer wenschelijke zaak kan zijn, die, uit dit oogpunt bezien, onder zekere voorwaarden nog velen mag aanbevolen worden.

Ook is er nog ruimte voor honderd duizende emigranten, die daarvan in de toekomst gebruik willen maken, zonder dat men voor gebrek aan goed land behoeft te vreezen, zooals blijkt uit hetgeen omtrent de opmeting, schenking en verkoop van land in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, reeds in Juni 1866 bekend was en tot heden niet belangrijk veranderd is.

De geheele oppervlakte van de Vereenigde Staten, het uitgestrekte distrikt Alaska daar niet bij gerekend, wordt op drie millioen vierk. Eng. Mijlen berekend, is tusschen de 24 en 49 graden Noorderbreedte gelegen en heeft thans 40,320,000 inwoners, hetgeen gemiddeld iets meer dan 13 inwoners op de vierk. Eng. Ml. geeft, terwijl in Nederland op 12,700 vierk. Eng. M. oppervlakte, thans 3,700,000 of gemiddeld 291 inwoners op de vierk. Eng. Ml. tusschen de 50°40' en 53°30' noorder breedte en dus noordelijker dan de noordelijkste grens der Vereenigde Staten, wonen.

Van de geheele oppervlakte der Vereenigde Staten, die op een duizend negen honderd en veertig millioen Amerikaansche akkers wordt geschat, waren een duizend vier honderd millioen nog onbebouwd, waarvan reeds in 1866 niet minder dan 474,160,551 akkers, nauwkeurig opgemeten en in kaart gebracht waren en 991,908,249 akkers ter opmeting overbleven.

Tot gemakkelijker beoordeeling dezer uitgestrektheden moge dienen, dat 640 Amerik. akkers gelijk zijn aan 259 hectaren of Nederl. bunders en dat dus die akker omtrent even groot is, als twee vijfden van den Nederl. bunder.

Al deze millioenen akkers nu, werden volgens de Noord-Amerikaansche Wet (Home Stead Act), in stukken van 180 akkers. of 72 bunders in de Noordelijke en van 80 akkers of 32 bunders in de Zuidelijke Staten, aan ieder nieuw aangekomene van welken landaard ook zonder betaling afgestaan, alleen onder voorwaarde dat hij zich daarop een blokhuis of

andere woning bouwt. — Wanneer hij op zijn land vijf jaren gewoond heeft, ontvangt hij het bewijs van eigendom en recht tot verkoop en overdracht met onbeduidende kosten. De gronden die bijzonder gunstig aan de spoorwegen of in de onmiddellijke nabijheid van steden of groote nijverheids-ondernemingen gelegen zijn en vele waarvan reeds in het bezit van bekende spoorwegmaatschappijen of van partikulieren zijn, kunnen met eene eenvoudige en weinig kostende overdracht, voor 5 tot 20 en meer dollars per akker, in groote of kleine uitgestrektheden gekocht worden.

Het totaal der reeds opgemeten gronden is alleen voldoende om meer dan 800,000 boerderijen of kleine landgoederen van 72 Nederl. bunders aan te leggen; op de nog niet gemeten gronden kunnen in gelijke verhouding nog millioenen zulke boerderijen aangelegd worden en meer menschen in overvloed en gezondheid het leven genieten dan in geheel Europa.

Immers al deze landstreken hebben, met geringe wijzigingen naar ligging en hoogte boven de zee, een klimaat zooals men het in Zuid- en Midden-Europa aantreft en zijn bijna overal bebouwbaar, voor een goed gedeelte door groote rivieren doorsneden, met bosschen bedekt en uitermate vruchtbaar; ook zijn er in de Noord-westelijke Staten van Noord-Amerika reeds vele duizende Nederlanders gevestigd, zoodat onze emigreerende landgenooten er niet geheel onder vreemden behoeven te komen en spoedig geheel te huis zijn.

De Nederlandsche stad Pella in Yowa en de bloeiende vestigingen Holland, Friesland, Kalimazoo, Grand-Rapids, Fijenoord, Zeeland en Drenthe, allen in den Staat Michigan, zijn daarvan ten voorbeeld en bewijzen dat klimaat en bodem daar voor Nederlandsche kolonisten zeer geschikt zijn, terwijl volgens de laatste berichten de Staat Minnesota, hoewel des winters zeer koud, boven alle andere landstreken voor Nederlandsche landbouwers zou te verkiezen zijn, als uitmuntende door vruchtbaarheid van grond, gezondheid van lucht en overvloed van helder water, zoodat de Hollanders die zich aldaar in den omtrek van Audubon verplaatst hebben een hoogst gelukkige toekomst te gemoet gaan.

De reiskosten uit Nederland naar Noord-Amerika, naar Zuid-Brazilië, naar de Kaap of naar Nederl.-Indië, staan in onderlinge verhouding ongeveer als 100 tot 180, 230 en 300, zoodat uit dit oogpunt de emigratie naar Noord-Amerika verre

de voorkeur verdient, zooals zij dit nog meer doet, om de zoo belangrijk veel kortere zeereis en daardoor minder ontberingen, ongemak, ziekten en kans van ongelukken.

Is dus reeds door de ondervinding aangewezen wat voor den emigrant goed is, niet even duidelijk is daaruit gebleken, dat de gevolgen der emigratie van zoo vele bij uitnemendheid geschikte werklieden en degelijke burgers in jaarlijks toenemende getallen, voordeelig werkt op onzen landbouw en nijverheid, of zelfs dat die, zooals zij nu plaats heeft, een wenschelijke zaak is voor alle of de meeste der achterblijvenden uit den werkenden stand en dat die hier te lande vermindering van armoede ten gevolge heeft, zoodat met het oog op het algemeen belang hunne emigratie moet aangemoedigd worden:

"We look upon our Colonies as the poor mans inheritance, and as an outlet for some of the seven hundred human beings, daily added to our thirty-two millions of population." Zoo sprak omtrent een jaar geleden, "the Reverend A. Styleman Herring, Chairman of the Clerkenwell Emigration Society, London", en er zijn er hier te lande, die met even goede bedoelingen voor onze behoeftige landgenooten, het op zich zelf zeer juiste feit vooropzetten, dat de bevolking van Nederland in verhouding tot de oppervlakte, grooter is dan die van Groot-Brittanje en Ierland; ja! dat die, België uitgezonderd, grooter is dan de bevolking van eenig land in Europa, en die dus in hunnen ijver, onze overzeesche bezittingen gelijk stellende met de buiten de tropen door Engelschen, Schotten en Ieren aangelegde en bevolkte koloniën, de vochtigwarne Surinaamsche laaglanden of de afgelegen bergvlakten in Nederl. Indie hun tot erfdeel zouden willen toeschikken.

Onder de opmerkelijke en gewichtige teekenen des tijds op dit gebied, behoort de weder ophaling der vroeger zoo dikwijls besproken kolonisatie-quaestie in Juli 1872 door de Nederl. Maatsch. van Nijverheid, onder presidium van Dr. A. Vrolik, in hare algemeene vergadering te Sneek, waarbij "de wenschelijkheid van emigratie uit Nederland" werd uitgesproken, en in verband daarmede, de uitnoodiging aan al hare departementen werd gedaan, om te doen onderzoeken:

- a. naar welke landen in Nederl. Indie en daar buiten, het best de emigratie heen te richten is?
- b. of dit emigratie-stelsel, door het Gouvernement of door partikulieren, geëxploiteerd zal moeten worden?

en verder om plannen te leveren, betreffende deze emigratie ten einde die een volgend jaar te kunnen bespreken.

Niet minder sprekend voor het verlangen, dat zich vooral in de Noordoostelijke provincien van ons vaderland naar emigratie openbaart, is de vorming van vereenigingen, zie het Maandblad *„de Landverhuizer“*, n°. 7 en latere, die uitsluitend aan de bevordering der landverhuizing zijn gewijd.

Ook worden door vele deskundigen uit Noord-Amerika belangrijke berichten en toelichtingen overgezonden en bewijzen de schriften van dr. Hartog Heijs van Zouteveen, van dr. van Schevichaven en den heer Obreen, dat mannen van studie zich in den laatsten tijd op practische en onpartijdige wijze het onderzoek in deze zaken ten taak gesteld hebben, zoodat men in onze taal, vooral over Michigan, Minnesota en Californie, vele voor den emigrant noodzakelijke inlichtingen met geringe kosten en moeite kan bekomen.

Nog werd in Dec. 1872 door het Indisch Genootschap onder presidium van Jhr. mr. W. T. Gevers Deynoot aan de orde gesteld: *„Emigratie uit Nederland naar Nederlandsch Indie, met het oog op de mogelijkheid eener kolonisatie“* — nadat reeds in 1857 (zie de verslagen), in hetzelfde genootschap door den toenmaligen voorzitter Jhr. J. P. Cornets de Groot van Kraayenburg het onderwerp *„Kolonisatie in Nederl. Indie in het algemeen“*, uitvoerig was ingeleid en door schrijvers van gezag in Indische zaken ¹ hier en vroeger was besproken en toegelicht, met vermelding van hetgeen door verschillende commissiën van Indische ambtenaren en door geleerden van bekenden naam, voor en tegen kolonisatie in Indie is uitgebracht en dat dit alles kort daarop, in het werk van *„Willer en Cornets de Groot, over het eiland Boeroe en de kolonisatie in Nederl. Indie“* nogmaals uitvoerig behandeld was, zonder dat men daardoor tot een eenigzins bepaalde uitspraak van mogelijk of onmogelijk is kunnen komen, hoewel laatstgenoemd werk, met de aanbeveling van kolonisatie proeven op kleine schaal eindigt en daartoe in de eerste plaats het eiland Boeroe als bijzonder geschikt aanbeveelt, waaraan echter nimmer gevolg is gegeven.

De kolonisatie met Nederlanders in Indie, dus na omtrent 15 jaren op nieuw in het Indisch Genootschap aan de orde gesteld, werd door den hr. Cornelis de Groot, Hoofd-Ingenieur

¹ Dr. W. Bosch, dr. W. R. Baron v. Hoëvell, dr. P. Bleeker en anderen.

in Nederl. Indie, met een belangrijk betoog ingeleid en aanbevolen, waarna die door de heeren Robidé van der Aa, van Swieten, Bleeker, Dumontier en van der Gon Netscher, in min of meer tegenovergestelden zin besproken en afgeraden is en waarbij vooral door den eersten spreker vele gedeeltelijk nieuwe beschouwingen en gegevens omtrent de klimaats invloeden werden aangevoerd, en door den laatste op de treurige ondervinding werd gewezen, die onder anderen in Britsch-Guyana gedurende 35 jaren, van 1835 tot 1870, op groote schaal met Portugeesche immigranten en Europeanen van verschillenden landaard is verkregen. Zie over dit alles de verslagen van het Indisch genootschap Dec. 1872 en Febr.—Maart 1873.

Het reeds in den aanvang van dit overzicht aangehaalde Verslag aan den Koning, door de staats-commissie in Juni 1857 uitgebracht, in antwoord op het adres van „J. H. van Vlissingen en negen anderen, betreffende Europeesche kolonisatie in Indië” en de wederlegging van vele in het verslag voorkomende denkoelden en cijfers in den merkwaardigen brief van den toenmaligen gouverneur van Sumatra's West-Kust Genl van Swieten, ja zelfs de kritiek van latere schrijvers op het Verslag, werden in de genoemde vergaderingen aangehaald en het gezag tot heden aan de uitspraak der commissie toegekend, werd zoo al niet geheel gehandhaafd, toch vrijgepleit van onjuistheden of overdrijving in de voorstelling van feiten en cijfers, waarvan het soms beschuldigd werd.

Hoezeer echter ook in strijd met de strekking van het verslag, door sommige geleerden en zelfs door personen van plaatselijke kennis, de mogelijkheid beweerd is, om in de berglanden van Java en Sumatra met Nederlandsche landbouwers blijvende en zich zelf voortplantende koloniën te stichten, toch werd de wenschelijkheid en het voordeel daarvan door de groote meerderheid zeer betwijfeld, niet bovenal uit hoofde van de te groote warmte, die op 650 tot 1450 meters boven het zeevlak, slechts van 24° tot 19° Cels. gemiddeld des daags bedragen zou, maar om verschillende andere redenen hier verder te bespreken. Was echter hieromtrent nog verschil van gevoelen, men was het daaromtrent algemeen eens, dat in de lage landen van Nederl. Indie of Suriname aan zulk een kolonisatie niet kon gedacht worden.

Evenwel, de beschouwing als inleiding van de uitvoerige behandeling dezer quaestien, in de laatste zittingen van het

Indisch-Genootschap voorop gezet, en die op het Congres der Nederl. maatsch. van Nijverheid te Sneek, tot inleiding diende voor hare uitnoodiging tot het leveren van emigratie-plannen, verdient als de uitdrukking van door vele gekoesterde dwaalbegrippen bijzondere aandacht, en in het belang der zaak wederlegd te worden. Daarin toch komt onder andere het volgende voor:

„Bij de steeds voortgaande emigratie van Nederlanders naar Noord-Amerika, is het van groot belang, dat de aandacht worde gevestigd op andere streken, gelijk Suriname, Nederlandsch Oost-Indie en Zuid-Afrika, waar de gelegenheid tot kolonisatie voor Nederlanders zeker niet minder gunstig en veel eigenaardiger is dan in Noord-Amerika.

„In onze kolonien toch, en in de beide Zuid-Afrikaansche republieken, bestaan de taal en de zeden van ons land, terwijl in Noord-Amerika onze nationaliteit geheel in de Amerikaansche moet ondergaan.”

En verder nog:

„Engeland heeft ten opzichte van zijne kolonien terecht dit onderwerp reeds lang ter harte genomen en zijne bloeiende kolonien in Australie bewijzen, dat kolonisatie op groote schaal en regelmatig voortgezet een zegen kan worden voor de kolonien en het moederland. Er schijnt ook geen beter middel tegen den nadeeligen invloed van overbevolking en toenemend proletariaat te zijn, dan de emigratie, die het gestoorde sociale evenwicht voortdurend herstelt; van groot gewicht is voorts dat van eene emigratie naar de Nederlandsche kolonien, onze handel voorzeker in alle opzichten voordeel zal trekken.”

Uit deze beschouwing nu blijkt evenmin als uit de vooropgestelde, tot grondslag van redenering aangenomen „wenschelijkheid van emigratie” of men daarmede bedoelt, de vrijwillige, geheel uit eigen beweging ontstaande landverhuizing van landbouwende en andere individuen en huisgezinnen, zooals die tot heden door eigen middelen uit Nederland plaats had en dus van hen die in het Vaderland een min of meer voldoende bestaan vonden, of wel den tot vermindering van het proletariaat zeer wenschelijken, maar ook zeer bezwaarlijken uitvoer of emigratie van behoeftigen, zooals die uit Engeland naar Canada en sedert 1831 naar Australie plaats vond, onder toezicht van den staat, door verkoop van de kroonlanden tegen 5 tot 11 shillings per Eng. akker en die nadat de prijs van

land in die kolonien in 1841 bij acte van het Parlement op een pond sterl. p. akker als minimum gesteld was, steeds voortging uit de opbrengst daarvan en ook voor een gedeelte op kosten van de gemeenten en armenfondsen, door vrijwillige bijdragen, maar meest voor rekening der koloniën waarheen zij emigreeren en welke emigratie ¹, hoe wenschelijk zij ook moge wezen, niet zonder belangrijke kosten en bezwaren en niet zonder groote zedelijke verantwoordelijkheid op zich te laden, geschieden kan.

Uit de verwachtingen, die men zich van de emigratie naar onze kolonien voorstelt, is echter op te maken, en het debat daarover in het Indisch Genootschap bevestigt dit volkomen, dat men hier alleen gedacht heeft aan hen die tot den landbouw of andere nuttige bedrijven en ambachten bekwaam en genegen zijn; en voor men ter verwijdering van dergelijke overal bruikbare lieden de hulp der regeering gaat inroepen, dient wel bewezen te worden, dat er van dezulken hier te lande reeds een overbevolking bestaat die zóó hoog geklommen is, dat er geene middelen binnen onze grenzen en binnen ons finantieel bereik te vinden of te scheppen zijn, om de nuttige kracht daarvan te behouden en rechtstreeks tot eigen welvaart en macht aan te wenden. Zoolang dit toch niet boven tegenspraak gebleken is, loopt de vraag of en op welke wijze hun emigratie van regeeringswege moet bevorderd worden, den tijd vooruit.

Neemt men in overweging dat de oppervlakte van Nederland, de Zuiderzee, Wadden en Dollart medegerekend, bedraagt:

Bunders.	Vierk. G. M.	
3,284,000	of 589,510	en dat de Zuider Zee, enz.
bedraagt 534,552	" 103,890	zoodat de geheele oppervlakte van land en water
bedraagt 3,818,552	of 693 $\frac{1}{2}$	

Dat van die geheele binnen de Nederlandsche grenzen gelegen oppervlakte, behalve Zuiderzee en Wadden, nog omtrent 700,000 bunders woeste gronden, verdronken landen en ondiepe plassen zijn, dat is, te zamen met Zuiderzee en Wadden meer dan één derde van de geheele 693 $\square$ mijlen land en water, de helft of wellicht twee derde waar van binnen 50 jaren, in bouw- en weiland, dorpen en wegen herschapen kunnen zijn, dan mag men aan-

¹ Zie "The Colonial Policy of Lord John Russel's administration, by Earl Grey," en voor bijzonderheden omtrent emigratie uit Engeland naar al de Britsche Kolouien, de jaarlijks uitkomende "Colonization" Circular, issued by Hr. Majs. Colonial Land and emigration Commissioners."

nemen, dat het bij den daartoe vereischten arbeid en de daaruit volgende ontginning en bebouwing van den grond, zoowel als bij de nog te ontginnen veenderijen, het beplanten van heide en duinen, maar bovenal door de vermeerdering en uitbreiding van de vele reeds bij ons bestaande en nog in te voeren bedrijven van nijverheid, voor vele jaren in de toekomst niet behoeft te ontbreken aan middelen, om de tot arbeid genegen bevolking te onderhouden, al blijft die ook met bijna één ten honderd 'sjaars toenemen, zooals thans het geval is, niettegenstaande de emigratie naar Noord-Amerika en het vertrek van duizenden naar Oost- en West-Indie.

Moet het dus vooralsnog afgeraden worden, dat men de niet bewezen en in onbepaalden zin uitgesproken „wenschelijkheid van emigratie uit Nederland” door meer bepaalde handelingen ter aanmoediging van kolonisatie in Oost- en West-Indie zou doen opvolgen, nuttig kan het zijn te herinneren, dat de emigratie van meestal goeude landbouwende Nederlanders, die gedurende de 25 jaren 1831—56, tot 7943 mannen en 16760 vrouwen en kinderen geklommen, nog geen duizend zielen 'sjaars bedroeg, de laatste 25 jaren eindigende met 1871 tot gemiddeld 1786 zielen 'sjaars is toegenomen ¹, zoodat een stelselmatig voortdurend onderzoek zooals alleen door de Regeering over het geheele land kan ingesteld worden, zeer wenschelijk schijnt om de wezenlijke oorzaken en het toenemen

¹ Landverhuizers of vrijwillige emigranten uit Nederland, meest naar Noord-Amerika:

In 1856	1924 pers.	In 1864	740 pers.	BEVOLKING VAN NEDEREAND.	
" 1857	1663 "	" 1865	1681 "	1859	3,309,128
" 1858	1177 "	" 1866	3295 "	1869	3,683,072
" 1859	497 "	" 1867	4187 "		
" 1860	862 "	" 1868	2972 "	vermeerdering	342,944
" 1861	757 "	" 1869	3412 "	dat is jaarlijks	34,294
" 1862	819 "	" 1870	1644 "		
" 1863	1054 "	" 1871	2036 "		

De overmaat van geborenen boven overledenen was van 1859 tot 1870 jaarlijks gemiddeld 34,423, in 1870 was die 36,931; tussehen natuurlijken aanwas en werkelijke vermeerdering van bevolking was dus het zeer gering verschil van 129, niettegenstaande het vertrek van duizenden, die als ambtenaren, militairen, enz. naar Oost- en West-Indie vertrekken, als zeelieden het land verlaten en niet terugkomen, of als landverhuizers naar Noord-Amerika vertrekken. De inwandeling of immigratie van vreemdelingen en uit de Koloniën in het Vaderland terug gekeerden, moet dus jaarlijks eenige duizenden bedragen, waaromtrent geen voldoende opgaven zijn. In 1870 zijn echter volgens opgaven 2218 personen meer vertrokken dan in Nederland gevestigd.

van die volksverhuizing te constateeren en in een beredeneerd verslag jaarlijks bekend te maken.

Uit een nauwkeurig onderzoek als boven bedoeld zou blijken, wat men door het stellen van vragen slechts onvolledig en oppervlakkig kan te weten komen, namelijk, dat er met den krachten wil der Regeering en de aanwending van groote kapitalen, zooals die tot vestiging, zelfs van weinige duizende landbouwers in onze Oost- of West-Indische bezittingen van den aanvang tot het eind noodig zouden zijn, nog ruimte en middelen van bestaan voor vele honderdduizende hunner, binnen 's lands te vinden of te scheppen zijn.

Intusschen bestaat er voldoende ondervinding op dit stuk om aan te nemen dat de emigratie, die thans uit Nederland plaats heeft, bij ons geheel gemis aan kolonien of gelegenheid tot het vestigen van kolonien in de gematigde luchtstreken, het best zooals tot heden, aan zich zelve is overgelaten en dat de dadelijke bemoeiing daarin van Regeeringswege alleen dan wenschelijk kan worden wanneer bij het exploiteeren daarvan door bijzondere personen of maatschappijen, in het belang der emigranten bescherming wordt gevraagd, of dat er misbruiken mochten ontstaan, waardoor tot handhaving van recht en orde, regeling en toezicht van het uitvoerend gezag mochten blijken noodig te zijn, zooals bijv. in 1859 door het Pruisisch gouvernement, de aanwerving en uitvoer van Duitsche kolonisten voor Brazilië werd verboden, terwijl in den "Reichstag" op 10 Mei 1872 daarop teruggekomen werd, ten voordeele van de zuidelijkste provincien van dat Rijk, en zooals thans door het Engelsche gouvernement een onderzoek is ingesteld, ten opzichte van de in Zuid-Brazilië gekoloniseerde, uit Engeland en Canada overgevoerde Britsche onderdanen.

Wat betreft de in de Maats. v. Nijverheid en ook elders voorgestane meening, dat de gelegenheid tot kolonisatie voor Nederlanders, in streken als Suriname, Nederlandsch Oost-Indie en Zuid-Afrika, zeker niet minder gunstig en veel eigenaardiger is dan in Noord-Amerika, omdat, zoo heet het "in onze kolonien en in de Zuid-Afrikaansche vrijstaten, de taal en zeden van ons land bestaan, terwijl in Noord-Amerika, onze nationaliteit geheel moet ondergaan", de ondervinding heeft die niet bevestigd; integendeel bij nadere beschouwing blijkt het dat er veel van die stellingen op illusiën gegrond en onhoudbaar zijn, daar kolonisatie van Nederlandsche landbouwers in Suriname en

andere tusschen de keerkringen gelegen laaglanden, in bittere teleurstelling en dood geëindigd, volkomen bewezen is onuitvoerbaar te zijn, terwijl toch zoodanige kolonisatie, ook in de bestgelegene hooglanden van Java of Sumatra, de taal en levenswijze van ons land zou missen en in het tweede en derde geslacht onder de inlandsche bevolking, ook in geaardheid, kleur en zeden zal ondergaan. al werd die ook met duizende 's jaars voortgezet en al bleek het dat zij aldaar in het genot van hun gewone gezondheid en krachten op den duur in het veld arbeiden en hun geslacht, zij het ook vermengd met inlandsch bloed, voortplanten kunnen.

Wat de emigratie van Nederlanders naar Zuid-Afrika betreft, hoezeer zij zich ten opzichte van klimaat en taal onder de Kaapsche boeren al spoedig te huis voelen, de lange en betrekkelijk kostbare reis derwaarts is niet zonder moeilijkheden en kan door hen niet zonder belangrijke geldelijke hulp aanvaard worden; ook zullen zij hunne huisvesting, voeding en werkzaamheden in vele opzichten verschillend en niet altoos beter vinden, dan zij die in het vaderland gewoon waren en zullen ook hunne gewoonten, geaardheid en zeden in die van het land, hun taal en nationaliteit in die van het Kaapsch-Hollandsch of Engelsch moeten overgaan, zonder dat het nog in 't minst bewezen is, dat hunne vooruitzichten aldaar gunstiger, hun verkeer en handel met Nederland gemakkelijker of voordeeliger dan in Noord-Amerika zouden zijn.

Nog wordt om het wenschelijke eener kolonisatie door welgeregelde emigratie uit Nederland naar de koloniën, te doen uitkomen, op Engeland en zijne kolonien in Australie gewezen, welke vergelijking alleen dan met grond zou te maken zijn, wanneer zooals reeds is opgemerkt, Nederland evenals Engeland kolonien bezat buiten de keerkringen.

Te veel wordt over het hoofd gezien het groot verschil in uitkomsten, dat er bij de overplanting der verschillende menschenrassen steeds is ondervonden. Het is toch bekend, dat de emigratie van Europeanen uit de havens van Groot-Brittanje en Ierland gedurende de 56 jaren van 1815 tot 1871 ingesloten, bedroeg:

Naar de Britsch Noord-Amerikaansche koloniën .	1,424,442
„ „ Vereenigde Staten v. Noord-Amerika .	4,671,515
„ „ Australische kolonien en Nieuw-Zeeland.	1,650,000
„ „ Kaap Natal en andere plaatsen . . .	169,465
Totaal . . .	7,266,072

of gemiddeld jaarlijks 129,751; en gedurende de 10 jaren eindigende met 1871, 's jaars 212,823, terwijl niettemin gedurende de laatste tien jaren, het verschil tusschen 29,071,000 en 31,628,000, dat is 2,557,000 of 255,735 's jaars bedraagt, en de meer dan zeven millioen geëmigreerden en hun nakroost voor zoover men kan nagaan, in die 56 jaren tijds belangrijk in aantal zijn toegenomen in de bovengenoemde allen buiten de keerkringen gelegen landen, waar zij onder bijna gelijke breedtegraad met Engeland. in klimaat, levenswijze, landbouw en taal, maar zeer weinig verschil van toestand met die van het oude vaderland ondervonden. De emigratie derwaarts werd dan ook terecht als het meest dadelijk werkend hulpmiddel te baat genomen tegen de vooral in Ierland, door misgewassen en door gebrek aan nijverheid, ontstaande hongersnooden.

Ook werd tengevolge der lange en kostbare ondervinding, in Engeland en zijn koloniaal gebied, algemeen erkend en blijkens officieele stukken door de Regeering tot regel gesteld, dat hoezeer ook emigratie soms eene zeer treurige en dringende noodzakelijkheid wordt, die emigratie slechts in enkele en zeer dringende omstandigheden geheel of gedeeltelijk op staatskosten mag geschieden, en dat die alleen naar „Britsche koloniën *buiten* de keerkringen „ mag aangemoedigd worden, terwijl die naar de *tropische* koloniën en bezittingen op gene wijze beschermd of goedgekeurd wordt.“ Zie „Earl Gray's Colonial Policy“ en de verslagen van „The Colonial Land-and Emigration commissioners ordered to be printed by the house of commons“ waarheen in vele andere officieele stukken verwezen wordt.

De opgaven der emigratie van koelies uit Britsch-Indie, van Chineezers uit de zuidelijke havens van China en Hongkong, van negers uit Barbados en van de West-Kust van Afrika, die van 1834 tot 1871 niet minder dan 271,523 naar Britsch-Guyana en eenige der Britsch-West-Indische eilanden bedroeg en van de 397,276 koelies die van Madras naar Mauritius werden overgebracht, bewijzen dat men door de ondervinding tot de overtuiging gekomen is, van geen blanken, van welke herkomst ook, maar wel Negers, Indianen en Chineezers tot veldarbeid binnen de keerkringen te mogen aannemen.

Wat betreft de beschouwingen omtrent de voordeelen die aan den handel zouden toevloeien door de emigratie van Nederlandsche landbouwers naar de Nederlandsche overzeesche bezittingen, zij zijn, vooral bij het meer en meer openstellen

onzer Oost- en West-Indische havens voor den handel en voor den ontginningsgeest van alle natiën, te ver in de toekomst en buiten het bereik van iedere berekening, om in ernst als reden tot emigratie van Nederlanders in aanmerking te komen en het komt, wat er ook ten voordeele van het klimaat en de vruchtbaarheid van die tropische berglanden gezegd moge worden, de vele daaraan verbonden bezwaren en groote kosten van vervoer en nederzetting in aanmerking genomen, niet duidelijk voor, waarom zij bij voorkeur naar Java verhuizen zouden, om zich voornamelijk door veldarbeid een bestaan te verschaffen te midden der sterk toenemende bevolking, die reeds in verhouding tot de oppervlakte van het land, veel talrijker is dan die van Nederland en die tevreden is en ook kan zijn, met woning, voeding en dekking veel eenvoudiger, en met loonen veel lager, dan die welke thans zelfs door de minstwerkzame onder de Nederlandsche landbouwers genoten worden en waarmede zij in Indie nauwelijks in hunne behoeften zouden kunnen voorzien; of wel waarom zij, naar de minder bevolkte, maar meest allen ontoegankelijke bergvlakten van Sumatra of Borneo zouden trekken, op grooten afstand van de havens en hoofdplaatsen, geheel afgescheiden, hulpeloos en zonder vooruitzicht op belangrijke voordeelen door kultuur en uitvoer van producten¹. Wel werden door den geleerden Junghuhn en na hem door andere kundige personen, de bergvlakten van het Batta-gebied, die te zamen omtrent 197 vierk. Geogr. Mijlen oppervlakte zouden bedragen en die van 700 tot 1400 meters boven het zeevlak gelegen zijn, als bijzonder geschikt voor de nederzetting van

¹ Den 31n Dec. 1869 was de bevolking van Nederland 3,652,000; de jaarlijksche vermeerdering op slechts 34,000 gerekend, zou die dus geweest zijn: den 31 Dec. 1872, 3,751,000 op 589 vierk. Geogr. Mijlen, dat is 6373 zielen op de vierk. Geogr. Mijl.

De bevolking van Java en Madura werd 1 Januari 1870 op 16 miljoen berekend; de jaarlijksche vermeerdering op slechts één ten honderd aannemende, zou dus die bevolking op 31 Dec. 1872 bedragen hebben 16,480,000 op de 2444 vierk. Geogr. Mijl; dat is 6743 zielen op iedere vierk. Geogr. Mijl.

De bevolking van Sumatra, volgens de onzekere berekeningen daarvan, voor zoover betreft het onder ons dadelijk gezag behoorende gedeelte, op hoogstens drie miljoen geschat, zou de bevolking over de 6000 vierk. Geogr. Mijlen verspreid, omtrent 500 op de vierk. Geogr. Mijl bedragen.

In Westelijke richting zijn de Batta-landen, bijv. het meer Daho tot aan Singkel, meer dan 20 Geogr. Mijlen langs de rivier, in Oostelijke richting de valcien van de rivieren Bila of Assahan volgende, zijn die hooglanden 25 en 22 Geogr. Mijlen van Straat Malakka verwijderd.

Europeesche kolonisten aanbevolen en volgens de beschrijving van het klimaat en de vruchtbaarheid van den bodem, door hen die deze schoone vlakten doorreisden, zouden die daartoe nog ver te verkiezen zijn, boven de hooglanden van Java; maar aangenomen dat de Nederlandsche landbouwer, in die onder den equator gelegen bergvlakten, bij een voortdurende warmte met dien van de zomermaanden in Zuidelijk Europa gelijkstaande, aanhoudend veldarbeid verrichtend kan leven en zijn geslacht voortplanten en dat de kosten der reis van Nederland naar Sumatra en verder het moeilijk transport tot in die berglanden, door het gouvernement gedragen werden, wat zouden eenige duizende landbouwers in die geheel afgezonderde streken, tot nut voor zich zelven en in het belang van Nederland, zelfs indirect kunnen doen? Wij onthouden ons hier van berekeningen, die uit den aard der zaak, zeer onzeker en aan tegenspraak onderhevig blijven, maar zijn van meening dat het cijfer waartoe de Staatscommissie in 1857 kwam, als waarschijnlijke kosten van de reis, vestiging en onderhoud gedurende het eerste jaar van aankomst, voor man en vrouw uit Nederland naar de hooglanden van Sumatra, op minstens $\text{f} 1400$ geschat, onverminderd de algemeene uitgaven in het belang der kolonien, vooral gedurende de eerste jaren van proefneming aanmerkelijk zou overschreden worden.

Ook zouden de belangrijke uitgaven voor de nederzetting der emigranten en hun onderhoud in den aanvang, met die welke voor den aanleg van wegen, kerken, scholen en hospitalen, en voor administratie, politie, geestelijken, onderwijzers en geneeskundigen, al dadelijk bij de vestiging van een Rijkskolonie onmisbaar bevonden zouden worden, buiten alle verhouding groot zijn voor het betrekkelijk klein aantal Nederlanders dat tot het stichten van kolonien in die afgelegen oorden te bewegen zal zijn.

Zijn nu in Nederlandsch Indie, bij gebrek aan voldoende opgaven voor volksstatistiek, geen stellige bewijzen te geven dat de blanken zich, maar bij enkele uitzonderingen onvermengd tot in het derde geslacht, aldaar hebben voortgeplant ¹, niettemin bestaan er goede redenen om dit in 't algemeen voor waarheid aan te nemen, redenen die als negatieve bewijzen kunnen gelden

¹ Zie Dr. W. Bosch, Oud-chef van den Geneeskundigen dienst in Nederl. Indie, in zijn *«de Dyssenteria tropica»* en anderen.

en die de algemeene overtuiging deden geboren worden dat de europeesche werkman tusschen de tropen niet te huis wordt en dat zoo er in Nederl. Indie, evenals bijv. op Ceylon, of op Barbados, Jamaïca, Martinique, Cuba, Curaçao, Saba en andere West-Indische eilanden, van de honderd duizende Europeanen, die gedurende meer dan twee en een halve eeuw daarheen gevoerd werden, nog eenige duizende van zuiver europeesche afkomst, opklimmende hooger dan drie geslachten gevonden worden, dit niet zijn de afstammelingen van landbouwers of werklieden, maar van hen die als ambtenaren, militairen, geestelijken en kooplieden uit Europa overkwamen en die als heerschers in het land gevestigd door den handenarbeid in den eersten aanvang van Indianen en later van negers en kleurlingen, zich aan landbouw, handel en mijnontginningen gewijd hebben.

Ten onrechte tracht men dan ook, op grond van den arbeid in de noordelijke Antilles bij verschillende kultures door blanken of zoogenaamd blanke creolen verricht, te bewijzen dat veldarbeid en zelfs kolonisatie met Europeanen in deze tropische landen wel zou kunnen slagen, ja, dat die geslaagd is, zoo zelfs dat het binnen den verzengden aardgordel gelegen Suriname met zijn lagen alluvialen bodem, wederom genoemd wordt als eene wenschelijke en geschikte plaats voor kolonisatie met Hollandsche boeren; zie het werk van Halberstadt, „Over de kolonisatie van Europeanen te Suriname,” de brochures „Adelaars en Struizen in de Surinaamsche kwestie, een blik op den toestand der kolonie Suriname door den heer J. Sanches,” „De emigratie van Nederlanders naar Suriname, door Amerinus Senior, 1873” en andere in den laatsten tijd uitgekomen geschriften.

Ook werd in overeenstemming daarmee een aankondiging gedaan in het Amsterdamsche Handelsblad van 29 Mei 1873 door C. A. W. als agent van eenige Surinaamsche planters, waaruit het voornemen blijkt, om zoo mogelijk ook de landverhuizing van Europeesche arbeiders naar hunne kolonie te bevorderen, daar iederen geschikten veldarbeider de gelegenheid aangeboden wordt, om kosteloos naar Suriname te komen, mits hij zich voor vijf jaren als landbouwer op eene plantage verhure, voor een arbeid van acht uren per dag, tegen goed loon, vrije woning en kosteloze verpleging in geval van ziekte, vrij gebruik van een stuk kostgrond en vooruitzicht om na afloop van huur-contract, kosteloos een stuk land, van het koloniaal bestuur in eigendom te verkrijgen, met voorschot uit de koloniale kas van 3 tot 5

honderd gulden, tot eerste vestiging op zijn boerderij. En dat deze aanbiedingen niet zonder uitwerking bleven blijkt uit de aankondiging in verschillende couranten, dat er reeds eenige gezinnen in Juli en Aug. jl. naar Suriname zouden vertrekken en ook werkelijk zijn uitgezeild terwijl tot 4 September jl. in het „Nieuws van den Dag” bij herhaling het aanbod wordt gedaan van vrije overvaart „aan geschikte, liefst ongehuwde landbouwers en ook aan eenige timmerlieden, metselaars, smeden, suikerbakkers en houtzagers, die zich voor 5 jaren tot arbeid op plantages verbinden willen.”

Waarlijk, na zooveel treurige ondervinding als op dit stuk reeds verkregen is, moeten die voorstellen, hoe voordeelig voor den arbeider zij velen in Europa ook mogen toeschijnen, den deskundige en onderzoekende verbazen en pijnlijk aandoen, en al ware het alleen uit menschlievendheid behooren tegen dergelijke werverijen aller stemmen op te gaan. Immers hoe goed ook de bedoelingen mogen wezen van hen die zonder eigen ondervinding de zaak in het afgetrokkene beschouwen en gaarne het moederland van de arme bevolking, ten nutte onzer overzeesche bezittingen, zouden willen ontdoen, de Surinaamsche planter, de man van practijk, moet beter weten en kan beter weten wat er van den Nederlandschen landbouwer als plantage-arbeider te verwachten is.

Zoowel door de ondervinding in eigen kolonie, als door die welke op groote schaal, bij de naaste bureu in Britsch-Guyana, met Portugeezen, Duitschers, Engelschen en Europeanen van bijna iederen landaard is opgedaan, is het bewezen dat niettegenstaande de beste voorzorgen de meeste hunner in zeer korten tijd zullen sterven en de overige kwijnend en ziekelijk, zeer weinig plantage-arbeid zullen kunnen verrichten, zoodat er voor den arbeider zoo wel als voor den ondernemenden planter niet dan teleurstelling en verliezen uit die tegennatuurlijke proeven kunnen voortvloeien. Hier toch zijn de voorbeelden onder volmaakt gelijksoortige omstandigheden te menigvuldig, te duidelijk, te treurig welsprekend om te kunnen twijfelen en nogmaals het leven van honderde onervarenen zonder eenig dadelijk nut of hoop van slagen in de toekomst op te offeren.

Hoezeer dan ook de vermeerdering van arbeidende bevolking de levensquaestie voor Suriname is en de Nederlandsche landverhuizers bij enkele gezinnen of individuen, voor rekening en in dienst van partikulieren op gunstig gelegen plantages of houtgronden

meer levenskans zouden hebben, dan bij hunne nederzetting in groote menigte met het doel om landbouw-kolonien te stichten, toch moet men hen niet voor veldarbeid op plantages gebruiken, of huurder en verhuurder zullen het zich bitter beklagen; alleen als opzieners, ambachts- en andere werklieden in de gebouwen, wachtlieden en houtkappers, zouden met eenige kans op goeden uitslag, nieuwe proeven genomen kunnen worden.

Reeds bij de eerste nederzettingen van Nederlanders in Suriname en Essequibo in 1580 en 1581 en later van Engelschen en Franschen, ondervond men den schadelijken en veelal doodelijken invloed van klimaat en bodem op het gestel der Europeanen in de lage en boschrijke landen van Guyana en de Braziliaansche kust.

Herhaalde kleine nederzettingen in het laatst der zestiende en in het begin der zeventiende eeuw, ten gevolge der reistochten onder Walter-Raleigh, Laurens Keimes en anderen naar deze kusten ondernomen, moesten spoedig weder verlaten worden, hoewel later door de West-Indische Compagnie (Kamer van Zeeland) die proeven met groote volharding herhaald werden, doch „de Coloniers die met troepen van 50 en meer, „van alles wel voorzien, op verschillende tijdstippen daarheen „werden gezonden, waren spoedig door koortsen en andere ziekten „weggesleept, of werden soms ook door de Indianen verdreven.”

En dat die groote sterfte niet enkel of voornaamlijk ontstond door te zwaren arbeid bij de ontginning, maar grootendeels door de ongunstige invloeden van klimaat en bodem, kan ook daaruit worden afgeleid, dat men van den beginne aan de Indianen en daarna al zeer spoedig negerslaven, voor het vellen der bosschen, het planten van tabak, katoen en aardvruchten en tot arbeid van allerlei aard wist te werk te stellen, door geschenken, door beloften en dwang, waardoor dan ook niet zelden gevechten en moordtooneelen ontstonden, waarbij de weinige, meestal zieke „Colonieren” niet altoos de overhand behielden.

De geschiedenis van Guyana, beschreven in eene reeks van Hollandsche, Engelsche en Fransche werken, aanvangende met „Herrera 1601”, eindigende met „Henry G. Daltons History of British-Guiana 1855” en „J. Wolbers, Geschiedenis van Suriname 1861”, de zeer volledige opgave van welke werken te vinden is in de „Beschrijving van Suriname, door Jhr. C. A. van Sypesteyn 1854”, bewijst door tal van mislukte nederzettingen, en door vele waarnemingen omtrent de ziekten van het land, dat de voornaamste hindernis bij deze en andere proeven van

kolonisatie in de lage tropenlanden genomen, niet bovenal in toevallige omstandigheden, epidemische ziekten en gebrek aan voorzorgen bestaat, maar dat die voornaamlijk en voortdurend wordt te weeg gebracht door den nadeeligen invloed van den meest altijd vochtigen en zeer warmen dampkring, des nachts in kille mist en moerassige uitdampingën overgaande, die op de lage alluviale kusten en vooral in de mondingen van de groote rivieren overal binnen de tropen gevonden worden. Invloeden, die wel in kracht verminderen door het kappen der wouden en het beplanten van den bodem op groote schaal, maar die toch tot in een ver verschieft beletten zullen, dat het hier voor de Germaansche volken een nieuw vaderland zou worden.

Ook hadden al de boven bedoelde eerste nederzettingen van Europeseche fortuinzoekers, „ter wilde Kust“, zooals de kusten van Guayna, ook door J. J. Hartsinek in zijn „Beschrijving van Essequibo, Demerary, Berbice en Suriname 1770“, genoemd werden, ten opzichte van landbouw, nijverheid en handel, zeer weinig te beduiden, tot dat omtrent 1620, door slavenhalers van alle natiën, ook Suriname, Berbice en Essequibo met negerslaven van Afrika's West-kust bevolkt werden, even als vroeger reeds Brazilië en sedert 1520 Jamaica, Cuba en andere West-Indische kolonien, waardoor de landbouw er al spoedig vorderingen maakte en geheel door den arbeid van negers en mulatten, onder den dwang en het aanhoudend toezicht van blanken, ook suiker, koffie en cacao in belangrijke hoeveelheden werden voortgebracht en de schoone koloniën ontstonden, vroeger bekend onder de benamingen van Portugeesch, Fransch, Hollandsch en Spaansch Guyana, en de Spaansche, Fransche, Engelsche en Hollandsche West-Indische eilanden of Antilles, waar nimmer of slechts bij uitzondering door blanken in het veld gearbeid werd om stapelproducten voort te brengen, hoewel het niet aan proefnemingen daaromtrent ontbroken heeft en honderd duizend blanken in den loop van meer dan drie eeuwen derwaarts vertrokken of verbannen werden, waaronder er vele van den landbouwenden stand waren.

Zoo werd in Suriname onder de bijzondere bescherming en met hulp van den gouverneur C. van Aerssen van Sommelsdijk in 1681 door volgelingen van „de Labadie“ eene kolonisatie met blanken beproefd, aan de bovenrivier van dien naam, die echter door aanhoudende ziekte en door den dood van velen geheel mislukte, zoodat weinige jaren later niets meer van die

nederzetting te vinden was dan de door de kolonisten met den arbeid van negerslaven aangelegde plantage Providence.

Ook waren reeds in 1683 met dien zelfden gouverneur eenige honderde Fransche uitgewekenen in Suriname gekomen; onder hen waren vele ambachtslieden en ook eenige landbouwers, aan welke laatste bij hun aankomst gronden werden uitgedeeld; in 1686 en later kwamen nog vele uitgewekenen aan. Eenige hunner werden vermogend; koophandel en nijverheid, maar vooral landbouw, werden door hen uitgebreid en de namen van vele plantages herinneren nog heden aan vroegere Fransche bezitters, maar het blijkt niet dat immer, zelfs door de eerst aangekomenen, in persoon veldarbeid is verricht.

In 1747 werd met Paltzer-boeren aan het Oranjepad, boven Suriname, weder een proef genomen, die zoo ongelukkig afliep, dat bijna al de kolonisten in zeer korten tijd hun graf vonden.

In 1822 werd aan de rivier Marowijne met een twintigtal uitgezochte Wurtembergsehe landbouwers en hunne gezinnen te Albina eene kolonie aangelegd op een gezonden, goedgelegen grond, die in den beginne veel beloofde, daar de kolonisten zich meest met de houtkapperij, tuinbouw, veeteelt en visscherij bezig hielden en dus maar zeer weinig aan de zon blootgesteld behoefden te arbeiden; iets later echter moest men, door ziekte en sterfte gedwongen, ook deze nederzetting verlaten, zoodat in 1870 de bevolking van Albina uit slechts 15 personen bestond, waaronder 8 Chineezen.

De zeer kostbare en ongelukkige proef in 1845 te Suriname genomen, waarbij 384 Hollandsche en Geldersche boeren met hunne gezinnen onder de zorgvolle leiding van een geestelijke geheel op kosten en onder toezicht van den Staat, aanvingen eene kolonie te stichten op de zeer vruchtbare en gunstig aan de rivier Saramacca gelegen, vroeger reeds door gebrek aan arbeiders verlaten plantage „Groningen“, is wel bekend, en ook dat die niet beter afliep dan vroegere proeven, hier en elders binnen de keerkringen genomen, want slechts acht jaren later, in 1853, waren niet meer dan 54 der oude kolonisten aanwezig; 169 hadden de kolonie, ziek, arm en ontevreden verlaten en de overigen waren in die weinige jaren gestorven. Later is hun getal door terugkeer van eenige hunner en door geboorten boven sterfte weder iets toegenomen, zoodat dit 31 Dec. 1871 nog 104 was, waarvan 17 mannen, 21 vrouwen en 66 kinderen, die echter allen rond en nabij de stad Paramaribo wonen en voor-

naamlijk door den verkoop van zuivel en door tuinbouw bestaan.

Vroeger waren eenige hunner als blank-officiëren of opzichters op plantages werkzaam, maar geen enkele als veldarbeider in het suikerriet, de koffie-, cacao of bananen-tuinen. Het laatste officieele verslag zegt, dat het sommige hunner wel gaat en dat hun gezondheids toestand over het algemeen bevredigend mag genoemd worden; de niet officieele berichten zijn echter daaromtrent minder gunstig en doen denken dat de meeste hunner een ziekelijk leven lijden en dat hun geslacht geheel zal uitsterven.

Van den treurigen toestand, het lijden, de vertwijfeling en jammerklachten der ongelukkige afgestorvenen, is slechts bij weinigen aanteekening gehouden en over eenige jaren zal daarvan niemand eigen herinnering hebben, maar niettemin zijn die klaagtoonen ten hemel gezonden als getuigen tegen hen, die zonder voldoende onderzoek of eigen kennis van zaken, tot deze onmogelijke onderneming aanleiding gaven, zooals zij dit nog doen tegen allen die dergelijke proeven op nieuw aanbevelen.

Als hoofdoorzaken van de groote sterfte onder hen en van de geheele mislukking der kolonisatie aan de Saramacca, worden opgegeven, dat de kolonisten bij hun aankomst geen woningen in gereedheid vonden en dat er al dadelijk een epidemische ziekte onder hen uitbrak.

De eerste reden, het niet in gereedheid zijn van voldoende woningen, moge in den aanvang veel hebben bijgedragen tot ziekte en dood, maar dit bewijst alweder, hoe nadeelig die invloed van klimaat en bodem, zelfs in de schoonste keerkingslanden, voor de gezondheid van den European is, terwijl daarentegen de ondervinding heeft geleerd, dat buiten de keerkringen, in Zuid-Afrika en Zuid-Australie bijvoorbeeld, duizende Europeanen evenals de Kaffers en Chineezers, maanden en jaren achtereen, dag en nacht in de open lucht of des nachts slechts door een tijdelijk dak van linnen of bladeren beschermd, de diamant- en goudvelden konden bewerken en dat zij als veldarbeiders granen en gewassen van allerlei soort voortbrengen, zonder bijzonder nadeelige gevolgen voor hunne gezondheid.

De tweede reden zal zich steeds voordoen onder alle in de tropische laaglanden nieuw aangekomen Europeanen en kan geen epidemie genoemd worden, daar hier geen algemeen over de kolonie heerschende ziekte bestond, waardoor ook onder de inboorlingen een meer dan gewone sterfte werd veroorzaakt, maar alleen onder de *kolonisten* de doodelijke koorts heersch-

ten, die telkens met zeer korte tusschenpoozen in de geheele West-Indie tot op de uiterste grenzen der keerkringen, maar in 't bijzonder langs de lage kustlanden van Guyana, Venezuela en Centraal Amerika uitbreken, en die onder de benamingen van koloniale, gele en typhus koortsen bij voorkeur de blanke zeelieden, militairen en in het veld arbeidende immigranten van Europeesche herkomst treffen, terwijl de negers en Indianen er geheel van bevrijd blijven en de kleurlingen of blanke Creolen er maar zelden door aangetast worden; zie "Robert H. Schomburgh, Description of Guiana, on climate and the endemic disease in 1837 and 1839", "Blair, on Yellow fever 1859" en "dr. Henry Dalton, History of British Guiana 1855."

Het is dan ook door langdurige ondervinding vooral in tropisch Zuid-Amerika bewezen en in de West-Indie wel bekend, dat zelfs bij de beste voorzorgen, ten opzichte van woningen, voedsel en geneeskundige behandeling in geval van ziekte, de kwade koortsen zich spoedig voordoen na aankomst, onder alle blanken die als veldarbeiders in de lage landen gebezigd worden en dat die het hevigst en meest algemeen zijn in de nederzettingen op de veelal moerassige en zeer heete kusten en vooral langs de oevers der rivieren van de monding opwaarts, waar eb en vloed zich op steeds afwisselende afstanden van de zee ontmoeten en door tijdelijken stilstand van het water, bezinkels en overblijfsels van half ontbonden plantaardige en dierlijke lichamen langs de oevers achterblijven, die bij de gemiddelde warmtegraad van 23° Cels. des nachts, tot 31° des middags, vooral van April tot Sept., in bijna al de laaglanden van tropisch Zuid-Amerika, aanhoudend schadelijke uitwasemingen veroorzaken. Maar ook meer verwijderd van de rivieroevers ondervindt men vooral bij de zoogenaamde kentering der jaargetijden, dat is de afwisseling van de drooge en natte seizoenen, hoe schadelijk bij den niet zelden tot 34° en 35° rijzenden therm. en zware regens, de uitdamping van den bodem en van de daarop in staat van ontbinding verkeerende stoffen voor de gezondheid zijn, en dat de terecht gevreesde dikke natte mist die na zons-ondergang als uit den grond opstijgt en niet voor zons-opgang verdwijnt, hier niet geheel ten onrechte het doodskleed der natuur genoemd wordt. Zeer oud maar van treurige beteekenis zijn dan ook de gebrekkige rijmpjes door lang begraven en vergeten Engelsche of Schotsche planters in Britsch-Guyana achter gelaten:

In July, you may die,

But in August you must! . . . enz.

Het verdient echter opmerking, dat deze duistere schets van hetgeen den Europeaan in de tropische laaglanden vooral gedurende zekere tijden van het jaar te wachten staat, hoe ook bij eerste nederzettingen en latere ontginningen van boschgronden, vooral door het kappen van veel laag hout en plantgewassen, en het droogleggen en beplanten van groote uitgestrektheden land, thans veel minder toepasselijk is voor de bewoners van het meest bebouwde gedeelte van Britsch-Guyana, maar dat die nog al te waar bevonden zou worden, wanneer aldaar met Europeanen of in Suriname met Nederlandsche landbouwers nieuwe landen ontgonnen en kolonisatie-proeven genomen werden.

Ook in Fransch Guyana werd bovengemelde zeer bekende ondervinding bevestigd. De noodlottige proef aan de Kourou in 1763, zie „*Précis historique de l'expédition du Kourou, Paris*“ kostte aan duizende menschen het leven en aan Frankrijk dertig millioen franken. Immers van de 15560 Fransche kolonisten in dat jaar te Cayenne aangebracht, keerden er reeds in 1764 omtrent 2000 meest allen ziek en teleurgesteld naar Frankrijk terug en den 1 Jan. 1767 waren er van de anderen 13560 *nog slechts* 3000 in 't leven. Ook hier werd de groote sterfte en geheele mislukking toegeschreven aan de ongeschiktheid der kolonisten, aan de gebrekkige voorzorgen en aan epidemische ziekten, die zich onder de nieuw aangekomenen openbaarden, maar zeker is het dat die of dergelijke Fransche kolonisten ook bij gelijk gebrek aan voorzorgen, bijv. naar de Kaap de Goede Hoop overgebracht, zeer weinig zouden geleden hebben en dat thans hun krachtig nageslacht daar zou te vinden zijn, zooals dit het geval is met de afstammelingen van de bijna gelijktijdig daar neder gezette Hollanders, Duitschers en Franschen, die in al de bedrijven van landbouw en veeteelt uitmuntend slaagden en waaruit de tegenwoordige bevolking van zoogenaamde Hollandsch-Kaapsche boeren ontstond.

Ook van de 400 wegens politieke handelingen of vergripen in 1797 en 1798 veroordeelde en naar Cayenne overgebrachte Franschen, was binnen één jaar de helft overleden, ofschoon van hen geen veld- of dwangarbeid gevergd werd.

Van Mei 1852. tot 31 Dec. 1856 werden 6900 politieke en andere misdadigers naar Cayenne vervoerd en op laatstge-

noemden datum waren reeds 2528 hunner overleden; de sterfte onder de later getransporteerden was wel iets minder in verhouding tot hun getal, maar toch in spijt van alle voorzorgen en de beste geneeskundige behandeling zoo groot, dat de Fransche regearing het reeds in 1853 in bezit genomen en in 1860 tot afzonderlijke Fransche kolonie verklaarde eiland Nieuw-Caledonie, (tusschen de 20° en 23° Zuiderbreedte, in de stille Zuidzee gelegen), tot strafkolonie ingericht heeft en met inbegrip van de communisten der laatste twee jaren, reeds zes duizend Franschen daarheen zond, overtuigd dat Cayenne een al te zekere dood voor de gedeporteerden ten gevolge heeft, die met de beste voorzorgmaatregelen niet te vermijden is, als zijnde voornaamlijk, zoo niet geheel toe te schrijven aan den invloed van klimaat en bodem en niet of slechts zeer weinig aan voeding en behandeling of aan ziekten van zedelijken aard. Ook bevestigden de opgaven der ziekten, waaraan de gedeporteerden bezweken, dit ten volle, terwijl de nederzettingen van Engelsche gedeporteerden in Australie en van Diemensland (geheel buiten de tropen) na de eerste jaren van ontginning, met geen overmatige sterfte te kampen hadden.

Nog werden in 1836 in de landen aan de Amazonen-rivier (Noord-Brazilië), bijna recht onder den equator, 350 Duitschers ter kolonisatie nedergezet: één jaar later waren slechts 90 hunner in leven en twintig jaren daarna werden slechts twee hunner gevonden door den heer Avé Lallemant op zijne reis langs de oevers van de Amazonen-rivier, al de overigen waren verdwenen.

In 1845 en 1854 werden nieuwe pogingen tot kolonisatie gedaan in de provincie Para op 2° Zuiderbreedte, de eerste met 470 en later met 300 Portugeesche immigranten; weinige jaren daarna waren slechts 60 hunner in leven, thans is van die Portugeezen en hunne nederzettingen geen spoor meer te vinden. Van 1841 tot 1845 werden door een Belgische maatschappij onder bescherming en met krachtige hulp van het gouvernement te St. Thomas in Guatemala op omtrent 16° noorderbreedte krachtige pogingen tot kolonisatie aangewend: eenige honderde Belgen werden aangevoerd en in 1843 bedroeg de bevolking der kolonie 890 zielen; aan hulp van Indianen voor de eerste boschvellingen ontbrak het niet en toch braken al zeer spoedig de koorts en epidemische ziekten onder hen uit en was de bevolking in 1845 tot op een derde versmolten, zoodat de maatschappij ophield te bestaan; eenige kolonisten slaagden er in door

ambacht of bedrijf in Guatemala een bestaan te vinden, maar de meeste der overgeblevenen keerden arm en teleurgesteld naar Europa terug.

Een andere poging door de „Compagnie Belge de Colonisation” van 1856 tot 1858 in het werk gesteld, om eene Europeesche volkplanting nabij Blize op 17° 30' N. Br. te Honduras aan te leggen, eindigde eveneens met een treurig verlies van menschenlevens, ten gevolge der ook hier heerschende kwade koorts en dat alles nadat reeds in 1829 en 1830 de proef door een Fransche maatschappij met 326 personen in het aangrenzend Mexico aan de rivier Guaza Coalco genomen met den dood van bijna allen binnen twee jaren tijds geindigd was. Ook heeft de treurige geschiedenis der Fransche expeditie in Mexico den stempel gezet op alle vroegere ondervinding van gele koorts en verschillende landziekten in deze door de natuur zoo rijk bedeelde gewesten en het kerkhof nabij Santa-Cruz, door de Fransche soldaten, zoo eigenaardig met den naam van „Jardin d'acclimatation” bestempeld, en waar meer dan 3000 hunner binnen zeer korten tijd hun laatste rustplaats vonden, bewijst dat die aan de Europeanen eigene ziekten tot op 19° breedte in de laaglanden geheel te huis zijn en evenals de kwade koorts onder andere benamingen in de verschillende tropische kustlanden der wereld voorkomende, slechts op hun aankomst wachten om zich met kracht te vertoonen.

Waren die treurige uitkomsten, hier evenals in alle tropische laaglanden te voorzien en zelfs door vele deskundigen voorspeld, de herhaalde proeven te Caracas en verder in het hoogland van Venezuela op omtrent 10° noorderbreedte met Zwitsers en Duitschers genomen, stellen de hoop en verwachting teleur dat kolonisatie nabij den equator althans op 700 en meer meters boven zee zou kunnen slagen. De natuurkundige reiziger Carl F. Appun zegt in zijn kort geleden uitgekomen werk „Unter den Tropen”, 2e deel pag. 233 en 234, daarvan het volgende:

„Voor Europeesche landbouw-immigranten is het gematigd warme klimaat en de groote vruchtbaarheid van den bodem der Zuid-Amerikaansche kust-gebergten zeer gunstig en de Duitsche kolonie *Tovar* in het gebergte van Caracas, bevond zich (1850) in tamelijk welvarenden toestand; latere immigratie van Duitschers van 1851 tot 1854 had minder gunstige gevolgen. Die immigranten waren meest allen reeds in Deutschland aangenomen voor plantages die te warm of voor

hun gestel ongezonder gelegen zijn, waardoor de meeste hunner aan gele koorts en de toen heerschende cholera bezweken. Daar de wederzijds gesloten werkovereenkomsten niet werden nageleefd, vervielen vele der niet tot werken genegen immigranten tot bedelen en landlooperij, terwijl de vlijtige en bruikbare naar de steden trokken, waar zij beter loon en onderkomen vonden, dan als arbeiders op de plantages of als zelfstandige landbouwers."

Ter verklaring der bovenstaande tegenstrijdigheid van het voor Europeanen gunstig klimaat en hun uitsterven door gele koortsen en andere ziekten, wijst de schrijver er op, dat alleen door een strenge keuze van ordentlijke en degelijke lieden goede uitkomsten voor kolonisatie te verwachten zijn, daar bij den eigenaardigen invloed van het klimaat, de niet tot werken gezinden en ongeregelden van zeden, spoedig tot ondergang komen. Maar valt het ook hier niet in het oog, dat dergelijke uitgelezenen ook te huis hun brood verdienen kunnen en dat uit den aard der zaak een zoo groote volmaaktheid van personen vooral bij de tot emigratie genegen behoeftige Europeanen onmogelijk te vinden is, zoo dat steeds de meeste hunner de elementen met zich brengen waaruit in warme landen verzwaking, ziekte en dood ontstaan, terwijl die zelfde lieden met dezelfde eigenaardigheden en gebreken in gematigde en koude luchtstreken overgebracht, bij de noodzakelijkheid tot arbeiden, die in de gezegende tropenlanden maar weinig bestaat, ook de lust en het vermogen tot inspanning hunner krachten behouden, wanneer zij die ooit bezaten, daar ze niet door koortsen en afmattende invloeden van het klimaat verzwakt worden?

De uitvoerige beschrijving van de ziekten, de teleurstelling, ellende en dood, uit al de boven aangehaalde kolonisatie-proeven ontstaan, zou vele boeken vullen en beproeven wij niet, daar zelfs de meest volledige vervulling van een zoo treurige taak, niet meer zou bewijzen, dan de gedane vermelding van oorzaken en gevolgen in groote trekken en toch hen niet overtuigen zou die uit voorliefde voor eigen meening nog steeds al die ongelukkige uitkomsten blijven toeschrijven aan toevallige omstandigheden, gebrek aan voorzorgen en wel te vermijden slechte keuze van individuen.

Was echter al de boven opgenoemde ondervinding, in Suriname met Nederlandsche kolonisten, in Cayenne met Fransche emigranten en gedeporteerden, in het gebied van de Amazone-rivier, Venezuela en Centraal-Amerika met Duitschers, Zwit-

sers, Portugeezen en Belgen verkregen, tot overtuiging niet voldoende, in Britsch-Guyana werd die gedurende de laatste dertig jaren door proeven met immigranten van verschillende landaard op groote schaal bevestigd.

Van de meer dan 160,000 immigranten, die van 1834 tot en met 1871 te Demerary, (de hoofdplaats van Britsch-Guyana) werden aan wal gezet, waren:

Negers en kleurlingen, voornamelijk uit de West-Indische eilanden	20.000
Negers van Afrika's Westkust, meest uit de genomen slavenschepen	15,000
Inboorlingen van Madera, de Azores en Kaap Verdische eilanden, meest allen van Portugeesche of Spaansche afkomst	35.000
Inboorlingen v. Britsch-Indie	70.000
" " China	19.000
" " Zuid-Europa, Malta enz.	400
" " Duitschland en and. landen v. N.-Europa	600
" " Gr.-Brittanje en Ierland, N.-Amer. enz.	400 ¹

De bevolking van Britsch-Guyana was in 1834, de 7000 Indianen in de binnenlanden medegerekend, 107,500 waarvan 85.000 negerslaven, 12000 vrije negers en mulatten en 3500 blanken. In 1871 was de geheele bevolking 193,500, waarvan 113,500 inboorlingen van verschillende rassen en omtrent 80.000 immigranten van zeer uiteenlopende herkomst, het aantal immigranten dat na eenige jaren verblijf in de kolonie, naar hun geboorteland terugkeerden of naar elders vertrokken, wordt op hoogstens 15000 geschat, waarvan 8000 uit Britsch-Indie, 4000 uit Madera enz. en de rest uit de West-Indische eilanden.

De sterfte, die onder deze immigranten heeft plaats gehad, was dus zeer groot, daar hun aantal in zoo korten tijd met 65.000 verminderde. Ook is het genoeg bekend dat van de Duitschers, Engelschen en andere noordelijke Europeanen, die hier voor en na, ter oprichting en behandeling van verbeterde werktuigen voor den landbouw en de daarmee in verband staande fabrieken, voor rekening van partikulieren aankwamen en wier aantal vele honderden bedraagt, waarvan geen officieele aanteekening

¹ Volgens de laatste opgaven uit Demerary was het totaal der Immigr. die tusschen 1835 en 1872 aldaar werden aangebracht 163,300, als: Koelies uit Br. Indie 81,000, Maderianen 29,000, West-Indiërs en andere 26,000, Afrikanen 13,000, Chinezen 13,000 en van andere plaatsen 1282.

gehouden is, zoowel als van de bovengenoemde Malteezen en andere uit zuidelijk Europa en uit de zuidelijke staten van Noord-Amerika aangelande blanken, niettegenstaande de meeste zorgen en de beste wettelijke bepalingen ter hunner bescherming en verpleging in de plantage-hospitalen, slechts 2 a 3 jaren na aankomst, weinige meer in leven waren. Ja, zelfs dat de immigranten van Madera, en van de Azorische en Kaap Verdische eilanden, zich maar zeer slecht tot den veldarbeid en het klimaat van deze tropische laaglanden schikken konden, zoodat duizenden stierven ten gevolge van kwade koorts en andere landziekten, en van deze ijverige en krachtige blanke immigranten, die voor 't grootste deel onder werkovereenkomsten van slechts één jaar met vrouwen en kinderen ingevoerd waren en van wie ook zonder vermeerdering door geboorte boven sterfte, nog 31.000 minstens in de kolonie zouden moeten zijn, er volgens de laatste telling slechts 3500 gevonden werden.

Ook zou het niet moeilijk vallen uit eigen ondervinding met Portugezen, Duitschers, Hollanders en Schotten opgedaan, in bijzonderheden aan te toonen, hoe noodlottig, hoe onmogelijk, allen de, door partikulieren op kleine schaal genomen proeven, bleken te zijn en dat, hoezeer ook gedurende een reeks van jaren veel nijverheid en kultuur door die immigranten werd in stand gehouden, dit alles evenals hun verblijf in de kolonie, slechts zeer voorbijgaand en te duur gekocht was met hun leven.

Een kundig getuige, Dr. H. G. Dalton, schreef in 1855, in zijne *"History of British-Guiana"*, over de Portugeesche immigranten en de groote sterfte onder hen, het volgende, dat ook volkomen met de later aangekomen Europeesche immigranten door de ondervinding bevestigd is, en dat geheel toepasselijk zou zijn op hetgeen men te Suriname bij aanvoer van Hollandse emigranten zou te wachten hebben.

"Reeds in 1835 werd de aandacht der planters gevestigd, op de Portugeesche landbouwers van Madera, zoodat omtrent dien tijd 429 hunner in Britsch-Guyana (te Demerary), werden aangevoerd. Men veronderstelde op grond van hun welbekenden vlijtigen aard en geboorte in een warm land, dat zij zeer goed voor plantage-arbeid geschikt zouden zijn en zij werden dus over de kolonie verdeeld; maar de uitkomst van deze eerste proef was zeer onvoldoende. De meeste hunner werden door koorts, booze zweren en andere landsziekten aangetast en vele stierven spoedig.

„Zij die het echter overleefden, schraapten in weinige jaren betrekkelijk groote sommen geld bijeen, waarmede zij naar Madera teruggekeerd, de verbazing en hebzucht hunner arme landgenooten opwekten, eene omstandigheid die later een opmerkelijken invloed uitoefende op het lot van duizende hunner landgenooten.

„Zoodra het bekend werd onder het eenvoudige volk, dat in een rijk land op de kust van Zuid-Amerika, niet veraf, zoodanige behoefte aan arbeiders bestond, dat de loonen er tienmaal hooger waren dan die welke men te huis verdienen kon, waren vele gereed met hunne gezinnen het zachte klimaat en de wijnbergen van hun geboorteland te verlaten en onbevreesd naar de rijke kust, het nieuw „Eldorado“ te vertrekken. In den aanvang werden deze nieuw aangekomenen aangevoerd op kosten van de planters die hunnen arbeid huurden, totdat de immigratie-verordening van 1841 en 1842 daarin voorzag, door een premie toe te staan van 30 dollars per hoofd voor ieder volwassene van Madera en de Azores.

„Zoo werden 4000 van die eilanders in 1840 en 1841 aangevoerd, maar in 1842 slechts 400, daar toen reeds, om de groote sterfte onder hen, op bevel der Hooge Regering de aanvoer weder gestaakt werd.

„De ondervinding had nog niet voldoende geleerd, dat men om dienst van deze lieden te hebben, met groote voorzorgen ten hunnen opzichte moet te werk gaan, en dat men ze slechts bij uitzondering tot veldarbeid gebruiken kan.

„Verlangend naar het hooge loon, spoedden zij zich vol hoop en geestdrift aan het werk. — Naar het veld! naar het veld! — was de kreet, maar spoedig keerden zij terug, uitgeput door de zonnehitte en den vermocienden aard van het werk.

„De uitdamping van den meestal vochtigen grond werkte ook terstond nadeelig op de door afmatting ongunstig gestemde gestalten, koortsen braken onder hen uit, de zoogenaamde roode hond, een soort van prikkelenden en jeukenden uitslag of huid-aandoening, die alle nieuwkomende Europeanen tusschen de keerkringen bijzonder kwelt, de duizende muskieten en zandvliegen die vooral bij nacht de rust beletten, huid en bloed verhitte en de blootgestelde lichaamsdeelen doen zwellen, terwijl bij dag, gedurende den arbeid en op de wandeling daarheen, de voeten en beenen worden aangevallen door allerlei, soms bijna onzichtbare insecten, die in het gras en de heesters verborgen zijn, daarbij gebrek aan voorzorg tegen die schijnbaar

zoo onbeduidende vijanden, deden bij de onvermijdelijke her-
vatting van den arbeid, verzwerigen aan de beenen en andere
plaatselijke ziekten ontstaan.

„Het onder zoo veel moeilijkheden verdiende geld werd
daarbij niet voor goed en voldoende voedsel uitgegeven; zij
leefden op hetgeen hier het goedkoopst is, namelijk bananen en
zoute visch, (de zoogenaamde bakkeljauw): het geld werd op-
gespaard totdat het te laat was, om door hetgeen daarvoor te
koopen was, gezondheid en leven te redden. De telkens weder-
kerende koortsen sloopten hunne krachten, inwendige ver-
storing der levenswerktuigen, waterzucht, uitputting en dood,
volgden bij velen, ook zonder door den hevigen kolonialen typhus
of gele koorts te zijn aangetast.

„Echter ontbrak het in de kolonie niet aan medelijden;
geneeskundige hulp en goed voedsel werden aan de zieken
verstrekkt, zoover dit onder de bestaande omstandigheden mogelijk
was, maar met weinig gunstige uitkomst. Beangst door de
treurige ondervinding van zoo velen, spoedden zich de ongelukkige
slachtoffers van eigen en andermans onvoorzichtigheid, zooveel
zij maar eenigzins konden, van de plantages naar het groote
of koloniale hospitaal, zoodat al spoedig de staf en geheele
inrichting daarvan vergroot moesten worden, om aan de toe-
nemende eischen te voldoen; de patienten vulden de zalen en
gaanderijen en strekten zich onder de droevigste klaagtoon en
de kribben uit, maar niettegenstaande de meeste zorg en de
beste geneeskundige behandeling stierven meest allen.

„De indruk, door den afloop dezer immigratie van omtrent
5000 Portugeezen achtergelaten, was dan ook dat de inwoners
van Madera niet geschikt zijn voor dit klimaat.”

De schrijver stelt daarop de vraag: was en is daarom het
klimaat werkelijk ongeschikt voor Europeanen, en de overweging
daaromtrent, voorkomende in Hoofdst. III over het klimaat en
de geneeskundige geschiedenis van Britsch-Guyana, bewijst de
ingenomenheid van den schrijver met zijn geboorteland en het
daar heerschend klimaat, daar hij onder zekere (voor immigranten
moelijk te vervullen voorwaarden) het verblijf in Britsch-
Guyana als niet ongezond voor Europeanen beschouwt, maar toch
de mogelijkheid van aanhoudenden veldarbeid volstrekt niet
beweert en integendeel al de ziekten van het land met hare
oorzaken beschrijft, waaruit blijkt dat de treurige en herhaalde
ondervinding van ziekte en dood, ook na zijn schrijven met

duizende Portugeezen en met honderde Europeanen van Germaansch ras, in deze kolonie opgedaan wel gedeeltelijk aan eigen schuld, maar toch voornamelijk aan de schadelijke invloeden van klimaat en bodem waren toe te schrijven, zoodat indedaad, ook door dien geleerde, het „volkomen onmogelijk,“ ten opzichte van veldarbeid door Europeanen is bewezen, alhoewel niet uitgesproken.

Ook komt dat alles en veel meer wat door laatstgenoemde schrijvers omtrent de gele en andere kwade koorts, en omtrent de vele andere oorzaken van groote sterfte onder de Europeanen binnen de keerkringen gezegd is, volkomen overeen met hetgeen door den schrijver van dit overzicht gedurende zijn veeljarig reizen in de Oost en een lang verblijf in de West-Indie door eigen ondervinding met Europeanen van verschillende standen en in 't bijzonder met immigranten waar bevonden is, en wat ten opzichte der terecht gevreesde gele koorts, reeds meer dan vijftig jaren geleden, door von Humboldt in zijn klimaat-beschrijving der havens van Spaansch-Amerika, Mexico, Havanna enz., is bekend gemaakt.

„Wanneer in zeehavens, binnen de verzengde luchtstreken, hoezeer gewoonlijk niet als ongezond beschouwd, een groot aantal in de koude luchtstreken geboren personen, te gelijker tijd aankomt, dan openbaart zich spoedig de Amerikaansche typhus, onder de benaming van gele koorts en zwarte braak bekend. Het gevaar van ziek worden, dat zich geheel tot de nieuw aangekomenen bepaalt, wordt niet vergroot door het verkeer met de reeds aangetaste personen en niet verhinderd door zich van hen verwijderd te houden.

„De ziektestof wordt niet door omgang of aanraking op anderen overgebracht en neemt meestal eene gunstige wending bij een tijdig vervoer der zieken naar hooger gelegen koeler oorden; wordt de temperatuur gedurende het heerschen der ziekte veel koeler, dan houdt zij niet zelden het eerst op ter plaatse waar zij is uitgebarsten. Bij terugkeer van het warme jaargetij, breekt zij op nieuw uit, al is het dat maanden zijn voorbij gegaan, sedert het laatst verdachte schip de haven bezocht.

„Waar echter tusschen de tropen op de verschillende breedte graden, de hoogte-limiet gelegen is waarbinnen de Europeaan ongestraft in het veld kan arbeiden en wat de thermometerstand moet zijn om geheel buiten het bereik van gele koorts te blijven, is tot heden noch door de ondervinding, noch door de weten-

schap bepaald; men weet echter dat die geesel der tropen zich niet zelden tot op 700 meters boven de zee in Spaansch-Amerika vertoonde en dat die zoowel in Rio-Janeiro als in Havanna, dus zuid en noord van den equator tot op de uiterste grens der tropen, in de laaglanden maar al te dikwijls terugkeert onder de zeelieden en andere nieuw aangekomene blanken, ja dat die zelfs tot op 30° breedte bij warme zomers, bijv. in Nieuw-Orleans, onder de Iersche en Duitsche werklieden gewoed heeft ¹.

Dat deze lange en treurige ondervinding, overal in de tropische laaglanden van Zuid-Amerika opgedaan, in het bijzonder op Suriname past, behoeft geen betoog, maar in algemeenen zin is die ook van toepassing op hetgeen in onze Oost-Indische bezittingen, vooral in de kustlanden en havens, onder eenigzins andere ziekte-verschijnselen werd ondervonden en steeds met Europeanen te wachten is, ten bewijze waarvan de zoo afmatende en veelal doodelijke koorts, die hunnen naam ontleenen aan Bantam, Batavia, Krawang, Samarang, Rembang, Grisée, Patjeian, Tjilatjap, de Lampongs, Benkoelen, Singkel, Pontianak en zoovele andere plaatsen in Nederl. Indie.

Met het oog op het groot verschil dat er door de hoogte van het land en andere plaatselijke toestanden ten opzichte van gezondheid en leven voor Europeanen tusschen de tropen bestaat, wijzen wij hier dan ook nogmaals op het reeds aangehaalde feit dat in al de kustlanden en havens binnen de 10° Noorder en Zuiderbreedte, geene of slechts zeer weinige creolen-familien van zuiver Europeesche afkomst in het derde geslacht worden gevonden en dat, hoezeer dit bij gebrek aan een voldoende volksstatistiek zelfs in onze eigene bezittingen moeilijk te bewijzen valt, het daar en elders algemeen bekend is, dat die uitzonderingen niet onder de landbouwers, maar voornamelijk onder de rijke en welgestelde veelal handeldrijvende, en zooals bijv. in Suriname onder de aldaar van ouds als plantage-eigenaren gevestigde Israëlieten te vinden zijn, maar ook dat daarop in de Antilles, al naarmate de eilanden verder van den equator en hooger boven het zeevlak liggen, vele gunstige uitzonderingen bestaan in familien wier namen aldaar meer dan anderhalve eeuw in de kerkregisters voorkomen.

Van de Engelschen, die onder Cromwell en Karel II om politieke redenen naar de West-Indie uitgeweken of verbannen

¹) In Juli en Aug. 1873 stierven vele ten gevolge van gele koorts in Louisiana en Arkanzas, dus tot op 35° Noorderbreedte.

zijn en wier aantal gedurende dat tijdsbestek meer dan 80,000 moet bedragen hebben, waren in 1650 op het eiland Barbados dat is op 13° Noorderbreedte, 20000 meest uit de gegoede standen en telde men slechts 25000 zwarte en Indiaansche slaven; een eeuw later, in 1750, waren daar nog slechts 18000 blanken en kleurlingen, niettegenstaande de jaarlijksche aankomst van honderde blanken uit Engeland en Noord-Amerika, maar bedroeg het aantal negerslaven, voornamelijk door den aanhoudenden aanvoer van Afrika, toen reeds 69800, terwijl geen enkele Indiaan daar meer te vinden was. In 1831 waren er 17000 blanken en kleurlingen, 83 000 zwarte slaven en 10 000 zwarte vrijen. In 1871 was de geheele bevolking 162000 op de 166 vierk. Eng. mijlen oppervlakte van dit kleine eiland; daarvan waren echter naar gissing ten hoogste 20 000 blanken en kleurlingen, wier aantal niet vermeerderd, alhoewel zij natuurlijk niet in het veld werken.

Deze cijfers nu, mogen tot welsprekend voorbeeld dienen, want terwijl de zwarte bevolking, sedert die laatste 40 jaren op natuurlijke wijze van 93000 tot 142000 toenam en nog steeds toeneemt, niettegenstaande vele hunner het overbevolkte eiland verlieten en jaarlijks nog steeds verlaten om elders in de West-Indie een ruimer bestaan te zoeken, is het aantal blanken steeds verminderd en zou zonder de aanhoudende aanvulling uit Europa tot een klein getal zijn uitgestorven en het is uit de geschiedenis van de meeste der West-Indische eilanden even gemakkelijk aan te toonen dat overal binnen de 15° breedte, ook daar waar de zwarte of inlandsche bevolking op natuurlijke wijze sterk toeneemt, de blanken en hunne afstammelingen zeer weinig toenemen of uitsterven.¹⁾

Voor hen echter, die met ons overtuigd zijn van de onmogelijkheid eener kolonisatie met Europeanen in de tropische laaglanden, maar die meer uitsluitend het oog gevestigd hebben op de verhuizing van Nederlandsche landbouwers naar de bergstreken van Java of Sumatra, kan in Nederl. Indie alleen gewezen worden op de bekende en dikwijls aangehaalde proef, die omtrent de helft der vorige eeuw onder de gouverneurs Van Imhoff en Mossel met Hollandsche boeren en andere Europeanen in de Preanger-landen en het district Buitenzorg genomen

¹ J. R. Martin. The influence of tropical climates on European constitutions. London 1856 pag. 87: „that the successors of all would gradually and assuredly degenerate, if they remained in the contry, can not be questioned, for already we know, that the third generation of unmixed Europeans is no where to be found in Bengal.”

werd en die, ook voor dat zij door oproer en brandstichting door inlandsche vijanden en roovers benadeeld en opgebroken werd, reeds voor een goed deel was te niet geloopt, zooals dit uitvoerig is vermeld in de belangrijke bijlage, door Jhr. Mr. J. K. I. de Jonge, uit de Rijksarchieven opgemaakt en aan het verslag van de genoemde staats-commissie in 1857 toegevoegd en waarin tot slot gezegd wordt:

„Nuttige wenken zijn wel is waar ons door de beschouwing van het verledene voorgekomen en meer bijzonder omtrent de soort van menschen, bij eene eventuele kolonisatie te gebruiken, omtrent belemmeringen welke toen het gelukken der kolonisatie tegen werkten en die telken male dat zij zich weder vertoonen zullen, weder diezelfde gevolgen zullen hebben, maar een volledige beantwoording der vraag, wat heeft de ervaring van dien tijd voor onze dagen geleerd, vinden wij daarin niet.”

En toch, al stemt men ook met dit besluit volkomen in en al neemt men aan, dat deze van 1752 tot 1758 aangewende pogingen tot kolonisatie, slecht overlegd en niet ernstig gemeend waren, die ervaring, hoe onvoldoend op zich zelve, komt overeen met alles wat later in andere tropenlanden ter kolonisatie van Europeanen is beproefd en ondervonden en strookt geheel met het mede uit 's Rijks archieven aan den dag gebrachte feit, dat omtrent een eeuw vroeger reeds bij den aanleg der vestingwerken en gebouwen van het Fort Jacatra en van Batavia ¹⁾, van slechts 7 Europeesche metselaars melding wordt gemaakt, terwijl de wallen en andere werken met gevangene Javanen en Chineesche werklieden tot stand gebracht werden, waar bij komt dat de proeven welke van 1668 tot 1737 tot ontginning van goudmijnen met Europeanen door de Oost-Indische Compagnie bij herhaling te Selida op Sumatra's Westkust werden genomen, allen mislukten en aan de meeste hunner het leven kostten en dat van den aanvang onzer nederzetting in Indie, het tot stand brengen van groote werken door den handenarbeid van inlanders en Chineezers is geschied, ja, dat zelfs in de laatste jaren de vesting, haven en spoorwegwerken en alle groote ontginningen hetzij in de beneden of in de hooglanden van Java, door diezelfde oosterlingen onder het toezicht en de leiding van slechts weinige Europeanen werden daargesteld ²⁾, zoodat aan te nemen

¹⁾ Zie de Opkomst v. h. Nederl. gezag in Oost-Indie, door Jhr. Mr. J. K. J. de Jonge, dl. IV, bl. 207 & 208.

²⁾ Zoo werd bij den aanleg der belangrijke vestingwerken te Soerabaja,

is, dat het te werk stellen van Europeanen, als metselaars, timmerlieden, veld- of havenarbeiders onmogelijk is bevonden zoowel door onze practische en doorzettende voorvaderen als door het tegenwoordige ondernemende geslacht, om de eenvoudige reden, dat men die lieden bij die soort van arbeid, in deze gewesten niet in het leven houden kan.

Ook bewijzen de adviezen, voor en na in officieele commissiën door mannen van ondervinding uitgebracht, omtrent den arbeid van en kolonisatie met Europeanen in onze Indische bezittingen, dat er wel vele voorstanders waren en zijn van de ontwikkeling van landbouw en nijverheid aldaar door versterking van het Nederlandsche element, dat is van de kennis, de nijverheid en het kapitaal, die alleen door Europeanen van zekeren stand en beschaving aangebracht worden, maar dat er op het stuk van kolonisatie maar zeer enkele waren die het nemen van proeven met Nederlandsche landbouwers, zelfs in de hooglanden, durfden aanbevelen. ¹⁾

De staatscommissie van 1857 kwam dan ook in haar welgesteld en belangrijk verslag, eerst na raadpleging van bijna alle toen bekende gegevens, tot het volgend besluit:

10. „ Dat de voorstellen welke gedaan waren om kolonisatie met Europeanen in de Nederlandsch-Indische buitenbezittingen

in 1833 begonnen, het moeilijk timmer- en metselwerk onder toezicht van slechts weinige Europeanen door inlanders en Chineezzen verricht en waren van een compagnie sapeurs te gelijker tijd opgericht en bestaande uit 50 Europeanen en 100 inlanders, die voornamelijk bij dien bouw als opzieners, heibazen enz. gebezigd werden, na vier jaren, van de Europeanen slechts vijf in leven, allen stierven aan de gevolgen van koorts, buikziekten, leverontsteking enz., hoewel geen enkele hunner met den schop, bijl of houweel behoefde te werken, en allen goed gekleed, gevoed en gehuisvest waren.

¹⁾ 1817—1828 waren de Commissarissen Gen. Mr. C. T. Elout en de Graaf du Bus de Gisignies voor de uitgifte van woeste gronden aan Europeanen ter aanwakking en uitbreiding van kultuur door den arbeid van de Javanen; 1829—1830 en later dacht Joh. Graaf van den Bosch er echter anders over en daarna werd het kultuurstelsel ingevoerd. Kolonisatie met Nederlanders werd echter toen door niemand in ernst verlangd of aanbevolen.

Dr. Swaving heeft in 1849 de Europeesche kolonisatie op goede gronden afgeraden (zie het Indische Archief), evenals dr. Bleeker in zijn »Reis door de Minahassa en den Molukschen Archipel» kolonisatie met Europeesche veld-arbeiders bepaaldelijk uitsluit, terwijl in »Borneo's Westerafdeeling» Deel II, blz. 650 en in 1856 door dr. P. P. Roorda van Eysinga in zijne voorlezingen te Haarlem over kolonisatie met Nederl. in Ned.-Indie, is aangetoond dat de Europeaan in de keerkringslanden geen veldarbeid kan verrichten.

van Gouvernementswege te bewerkstelligen, werden gewezen van de hand."

20. "Dat wanneer desniettemin adressanten wenschten over te gaan tot het nemen eener proeve op kleine schaal met eigen middelen op zoodanig punt en op zoodanige voorwaarden als bij de regeering geen overwegend bezwaar zou vinden, zij bereid is daartoe, toestemming en bescherming te verleenen."

Wel nu, van deze voorwaardelijke, maar toch zeer duidelijke toestemming in de tweede plaats gegeven, werd nimmer door maatschappij noch partikulier gebruik gemaakt, hoewel de kort daarop aangevraagde concessie der Borneo-maatschappij, waarin als een der hoofdbedoelingen werd genoemd de vermeerdering van bevolking door immigratie (maar in de daad werd gerekend op den arbeid van inlanders en Chineezen), volkomen en met toezegging van bescherming werd toegestaan.

Het kapitaal is soms zeer voorzichtig, de bezwaren behielden hier de overhand en daar een zoo veel belovende onderneming in handen van zoo bekwame en praktische mannen, uit vrees van geen voldoende kapitaal te zullen bekomen, bij den aanvang reeds bleef steken, zooals het heet door den onverwacht tusschen Oostenrijk en Italie uitgebroken oorlog (waarmede Nederland alleen door een tijdelijk verlaagden stand der Oostenrijksche effecten iets te maken had), zoo moet men de daarop gevolgde weigering der Regeering om de concessie te verlengen, en het niet herhalen van aanvragen om concessie van dergelijken aard door dezelfde of andere personen, voor een goed deel toeschrijven aan bezwaren buiten de geldmarkt gelegen en dat wel aan de onzekerheid waarin men verkeerde, en waarin men nog steeds in de buitenbezittingen bij ondernemingen van landbouw verkeerden zal, omtrent het verkrijgen van voldoende arbeid door de bevolking van het land en de erkende onmogelijkheid om daarin te voorzien door arbeiders uit Europa.

Ook zullen geene landbouw-ondernemingen of mijnontginningen zelfs in de gunstigst gelegen hooglanden van Sumatra met goeden uitslag bekroond worden, dan in verband met of voor 't grootste deel door den arbeid van inlanders en Chineezen, geholpen door en onder toezicht van Europeanen en het is te verwachten dat door het eindelijk slagen daarvan, alle proeven van kolonisatie met enkel blanke landbouwers en handwerkslieden, als onnoodig en onvoordeelig, van zelve achterwege zullen blijven.

Opgaven van sterfte onder Europeesche soldaten op Java en de buitenbezittingen zouden hier op nieuw aangehaald kunnen worden ten bewijze dat het daarmede, dank de verbeterde geneeskundige behandeling en algemeene voorzorgen, thans beter gesteld is dan vroeger, maar al waren die ook gedurende de laatste jaren betrekkelijk gunstig te noemen, zij geven met de tot landbouw bestemde Nederlandsche emigranten zeer weinig punten van vergelijking. De eerste toch wordt bewaakt, gevoed, verzorgd en zooveel mogelijk tegen de schadelijke invloeden van het klimaat gewaarschuwd en beveiligd, als een kostbaar en onmisbaar dienaar van den staat, de laatste zal weinig van dien heilzamen invloed en hulp ondervinden. Immers hij is burger en vrij man, staat onder geen toezicht of order en zijn bestemming, zijn doel is, om zoo spoedig en zooveel mogelijk aan 't werk te komen en dit werk tot onderhoud van zich zelve en de zijnen onverpoosd in alle toestanden van zijn lichaam en bij al de wisselingen der jaargetijden tot het uiterste vol te houden. Ook zullen hem het heimwee en de zorgen drukken voor vrouw en kinderen, die bij de vele ongesteldheden aan het zoo geheel vreemd klimaat eigen, niet gering zijn; zorgen die de soldaat bij zijn tijdelijk verblijf in Indie maar weinig of niet kent, terwijl de kolonist die voor goed het vaderland verlaten heeft, nog bij hem ten achter zal zijn in kleeding, huisvesting en geneeskundige hulp, vooral gedurende de eerste jaren van zijn verblijf wanneer hij dit alles het meest zal noodig hebben.

Ongelukkig bevat de geschiedenis onzer lange ondervinding in Oost- en West-Indie slechts zeer onvolkomene gegevens omtrent aankomst en vertrek, sterfte, geboorte en verhouding van geslachten onder de Europeanen en van de blanke bevolking daaruit overgebleven of van die welke uit hunne vermenging met inlandsch bloed is voortgekomen. Wanneer men dus op de meer dan 3000 Europeanen wijst, die naar gis gemiddeld jaarlijks gedurende meer dan twee en een halve eeuw na onze nederzetting in den Indischen Archipel aankwamen, tegenover de weinige die daarvan terugkeerden en op het klein getal blanken en daarvan overgebleven afstammelingen, dat in 1818 op slechts 10 000 zielen geschat, in 1850 nog geen 22000 bedroeg, dan is daaruit voor de levenskans der blanken al even weinig bemoedigends te putten, als uit de laatste meer nauwkeurige opgaven van den 31 Dec. 1870, waaruit blijkt dat met uitzondering van het leger

en de soldatenkinderen, de blanke bevolking 36 465 bedroeg, van welk laatstgenoemd totaal 5228 Nederlanders buiten Indie geboren en 1668 Europeesche vreemdelingen waren, terwijl 29869 in de officieele opgaven genoemd worden "Europeanen of daarmee gelijk gestelden, die in Indie geboren zijn" (waarmede men bedoelt de blanke en kleurlingen in Nederl. Indie geboren), maar in alle welke opgaven, zelfs niet gedurende de laatste 20 jaren vermeld is, hoeveel Europeanen jaarlijks in Indie aankwamen. Had men ook slechts van 1850 tot 1870 een juiste opgave van de Europeanen (burgers en militairen) die in Ned. Indie aankwamen en van daar vertrokken, dan zou ongetwijfeld blijken dat de vermeerdering van 14593 zielen, die volgens opgave gedurende de laatste 20 jaren plaats had, al zeer gering is en een groote overmaat van sterfte boven geboorte bewijst.

Immers de veronderstelde jaarlijksche aankomst gedurende dit korte tijdsbestek van gemiddeld 3500 Europeanen (militairen mede gerekend) die meest allen tusschen 20 en 30 jaren oud waren, moest, al behoorde ook slechts één tiende hunner tot het vrouwelijk geslacht en al keerde ook een derde na een verblijf van vele jaren naar Europa terug, een veel talrijker bevolking van blanke creolen en bij den vrij algemeenen omgang van Europeesche mannen met inlandsche vrouwen, een veel grooter aantal kleurlingen aanwijzen, dan uit dit totaal van 29,569 is op te maken. En hoezeer die ongunstige uitkomsten, voor een gedeelte zijn toe te schrijven aan de zoo ongelijke verhouding van de geslachten onder de aangekomenen en aan den veelal slecht geregelde maatschappelijken toestand waarin de Europeanen met Inlandsche vrouwen leven, toch is het uit de ondervinding van het dagelijksch leven in Indië duidelijk en wordt dit ook door vele geneeskundigen bevestigd, dat het klimaat de hoofdoorzaak is van de slechte verhouding tusschen geboorte en sterfte, daar dit zeer ongunstig werkt, niet alleen op het gestel van de Europeesche mannen en vrouwen, maar ook en veel meer nog op de levenskans hunner kinderen, ja zelfs op die van de kinderen door Europeanen bij Inlandsche vrouwen verwekt.

Deze uitkomsten, hoewel niet met juistheid door cijfers aangewezen, zijn dan ook genoeg bekend en getuigen sterk tegen de mogelijkheid van kolonisatie met Europeanen binnen de equatoriale gewesten in algemeenen zin, al zijn ze ook geen stellig, afdoend bewijs, tegen de mogelijkheid van beter slagen in de hooge bergvlakten van Java, Sumatra of Borneo, mocht

de nood dringen de kolonisatie met Nederlanders aldaar op kosten van den staat te beproeven.

Wat betreft het dikwijls in verband met kolonisatie voorop gezet belang onzer Indische bezittingen en de vastheid van ons voortdurend gezag aldaar, wij verkeereren met alle de tusschen de keerkringen gevestigde mogendheden in denzelfden moeilijken toestand, wanneer het er op aankomt het Europeesch gezag door dwangmaatregelen te handhaven, en wanneer het de ontwikkeling van landbouw en nijverheid geldt, wie denkt er thans nog over, om bij gebrek aan inlandsche bevolking de tropenlanden met blanke arbeiders te ontginnen om stapelproducten voort te brengen?

Meer dan 300 jaren is een bevolking van Spaansche en Portugeesche afkomst, voor 't grootste deel gemengd met Indiaansch en op vele kuststreken ook met Afrikaansch bloed, in Zuid-Amerika binnen de tropen gevestigd, zonder dat zelfs in de bergstreken, binnen de 15° Noord en Zuid van den equator, dat is in Opperv-Peru, Ecuador, Nieuw-Grenada, Venezuela of Centraal Amerika, door blanken veldarbeid van eenig belang verricht werd.

Daar en elders binnen de tropen, waar men op aanzienlijke hoogten boven de oppervlakte der zee blanke familiën aantreft, die zich zonder vermenging met Indiaansch bloed sedert vele geslachten hebben voortgeplant, zijn en waren die, evenals hunne voorouders, de heeren van het land, die, over het algemeen met ongelooflijk weinig te vreden, den handenarbeid schuwen en maar zeer zelden veldarbeid verrichten, zooals die ook door de kleurlingen van verschillende tinten zooveel en zolang mogelijk wordt vermeden. Immers de wouden en wateren wemelen er van loopend, vliegend en zwemmend gedierte, de plataan, cassave en bananen komen in deze rijke natuur als van zelve voort, en dienen op verschillende wijze toebeïde steeds tot smakelijk en overvloedig voedsel, en de aanplant van een weinig maïs, tanjers en suikerriet, bij het bezit van eenige cacao- en koffieboomen in de lagere en van een weinig tabak, koffie, koorn, peul en aardvruchten van verschillende soorten in de hoogere landen, voornamelijk ter voorziening in eigen behoeften, rond de zeer arme woningen of hutten geplant, kosten zoo weinig zorg of geregelde inspanning dat dit eigenlijk geen landbouw kan genoemd worden. Velen hunner komen echter aan de kost door veeteelt, houtkappen, vervoer van menschen en producten, eenige door visscherij en kustvaart en in de steden vooral door kleinhandel en men weet

niet hoe, terwijl de in verhouding tot land en volk thans zeer onbeduidende plantagearbeid op de kleine cacao en koffie-hacienda's, de mijnwerken enz. onder hun toezicht bijna geheel door Indianen en negers wordt verricht.

Dat de invloed der betrekkelijk koele berglucht in deze tropenlanden niet belangrijk gunstig werkt op den lust en het vermogen tot handenarbeid onder de talrijke blanke en gekleurde creolen, blijkt ook door de vergelijking van het handelsverkeer dezer republieken met dat van de naburige kolonien. Bijvoorbeeld van het naast elkander gelegen Venezuela en Britsch-Guyana. Venezuela met hare gemengde Spaansch-Indiaansche bevolking en vrije zwarten te zamen 1.600 000 zielen op 427,000 vierk. Eng. ml., voerde gedurende de 5 laatste jaren tot 1870 voor een gemiddelde waarde van omtrent 20 millioen gulden Ned. Ct. uit, voor 't grootste deel voortbrengselen van het land, zonder daarom voortbrengselen van landbouw te zijn, en de waarde van den invoer, meestal voortbrengselen van nijverheid uit andere landen, stond daarmede omtrent gelijk, zoodat per hoofd slechts 12½ gulden 's jaars aan dit rijk en vruchtbaar land ontwoekerd werd en in den handel kwam, om in ruil daarvoor de behoeften van het beschaafde leven te ontvangen.

Britsch-Guyana, 76000 vierk. Eng. m. oppervlakte met 193,000 inwoners, waarvan slechts een tiende blanken en kleurlingen, 100 000 vrije zwarten en 75000 uit Britsch-Indie, China, Afrika en de West-Indische eilanden, onder verband tot arbeid aangebrachte immigranten, voerde daarentegen van 1866 tot 1870 voor een waarde van 27 millioen gulden aan producten 's jaars uit, voor verreweg het grootste deel door landbouw en nijverheid verkregen, hetgeen 140 gulden 's jaars per hoofd bedraagt en waartegen de invoer, ter waarde van 19 millioen gulden 's jaars, voor een groot deel bestaande in voortbrengselen van Europeesche nijverheid, in de behoeften der beschaving voorziet, tot een bedrag van meer dan 100 gulden 's jaars per hoofd.

Daar het hier, vooral met het oog op de toekomst, de vraag geldt, wat ter ontwikkeling van de Nederl. Indische bezittingen van Europeesche kolonisatie te wachten is, verdienen bovengemelde cijfers, die meer in bijzonderheden nagegaan nog duidelijker spreken, de volle aandacht van den staatsman en staathuishoudkundige.

Wat betreft den aard en de nijverheid van de eerstgenoemde,

half-blanke bevolking zoowel als van die in het overige, vroeger zoo welvarende Spaansch Amerika, thans de republieken Ecuador, Nieuw-Grenada en Centraal Amerika, een onpartijdig en geestig schrijver de Hr. Ant. Trollope, die in 1859 en 1860 de West-Indie en een goed gedeelte dezer republieken bezocht, geeft daarvan de volgende, naar ons inzien en ervaring, zeer juiste beschouwing:

"The district of Columbia was one of the grandest appanages of the Spanish throne when the appanages of the Spanish throne were grand indeed. The town and port of Cartagena on the Atlantic, were admirably fortified, as was also Panama on the Pacific. Its interior cities were populous, flourishing, and, for that age, fairly civilised. Now the whole country has received the boon of Utopian freedom, and the mind loses itself in contemplating to what lowest pitch of human degradation the people will gradually fall.

"Civilisation here is retrograding. Men are becoming more ignorant than their fathers, are learning to read less, to know less, to have fewer aspirations of a high order; to care less for truth and justice, to have more and more of the contentment of a brute, — that contentment which comes from a full belly and untaxed sinews, or even from an empty belly, so long as the sinews be left idle."

En verder: —

"Land that was cultivated, is receding from cultivation, cities that were populous are falling into ruins; and men are going back into animals, under the influence of unlimited liberty and universal suffrage.

In 1851 emancipation from slavery was finally established in New-Grenada and so far, doubtless, a good deed was done. But it was established at the same time, that every man, emancipated slave or other, let him be an industrial occupier of land, or idle occupier of nothing, should have an equal vote in electing presidents and members of the Federal Congress, and members of the Congress of the different states; that in short, all men should be equal for all state purposes; And the result, as may be supposed, is not gratifying.

"As far as I am able to judge, a negro has not gene-

rally those gifts of God which enable one man to exercise rule and masterdom over his fellowmen."

Uit deze ongunstige schildering van het volkskarakter en van den toestand in deze republieken, hoe waar ook over het algemeen, mag men echter niet tot de gevolgtrekking komen dat daar, alleen aan het zwarte gedeelte der bevolking en hunne emancipatie, al die stilstand en achteruitgang zijn toe te schrijven, daar toch de zwarte en donker gekleurden nog niet de helft, van het totaal uitmaken, zoodat de schuld van al dat verval minstens in gelijke verhouding aan de blanke en licht gekleurde creolen toekomt, tenzij men aanneemt, dat handenarbeid, ook in de hooglanden, den blanke op den duur onmogelijk is.

C. F. Appun zegt in zijn werk *"Unter den Tropen"* 1^e deel pag. 146: *"Venezuela is bovenal het land, waar men zich met voorliefde aan den ouden slenter vasthoudt en alle veranderingen schuwt; het blijft bij zijn Indiaansche en andere verouderde gewoonten, bij zijn afkeer van alles wat nieuw is en van Europa komt, en zou zich bij dit alles zeer verwonderen, zoo niet ongelukkig voelen, wanneer de geregeld wederkomende revolutiën eens één jaar weg bleven."*

De schrijver zegt echter niet, dat door zijn *"Indiaansche en andere verouderde gewoonten"* voornaamlijk te verstaan is, een onoverkomelijke afkeer tegen alle ernstige inspanning van geest en lichaam en hoezeer hij een zeer warme beschrijving geeft van de kleur en de schoone vormen der creoolsche vrouwen, van de nijverheid en het karakter der creolen zegt hij niets.

Het valt echter niet te betwijfelen of de luie en nietige aard dezer blanke en licht gekleurde nazaten van moedige en ondernemende Spanjaarden is voornaamlijk door den invloed van het klimaat en door den overvloed der eerste levensbehoeften ontstaan, en dat overal tusschen de keerkaringen onder gelijke of bijna gelijke omstandigheden, de blanke en gekleurde nazaten van Europeesche emigranten en soldaten, op hen gelijken zullen, valt ons Nederlanders niet moeilijk te begrijpen, wanneer wij aan de groote meerderheid der Europeesch-Javaansche en andere kleurlingen uit den Indischen Archipel denken, waarvan zoo-velen tot het kampongleven en den staat van Inlander terug vallen, zonder ooit aan veld- of anderen geregelde handenarbeid te denken, terwijl slechts bij uitzondering des vaders kracht en werkzaamheid bij hen wordt waargenomen; zoodat de wording van een dergelijke bevolking in de hooglanden van Neder-

landsch Indie althans niet gewenscht kan worden, als belovende een element van kracht en welvaart en een steun voor het moederland in het verre Oosten.

Of meent men in strijd met de hier aangehaalde ondervinding dat de Nederlandsche landbouwers en ambachtslieden zich niet met de altoos veel talrijker inlandsche bevolking zouden vermengen en dat hun blanke nazaten, op gelijken afstand van den equator en op gelijke hoogte boven de zee, in Oost-Indie zooveel ijveriger, zooveel meer tot veldarbeid *geschikt* en *geneegen* zouden bevonden worden en dat zij zooveel krachtiger en degelijker zouden zijn als de afstammelingen van Spanjaarden en Portugeezen in Zuid-Amerika en de West-Indische eilanden?

Er zijn toch bewijzen in overvloed, dat de zuidelijke Europeanen en hunne afstammelingen zich beter binnen de tropen kunnen schikken en veldarbeid verrichten dan die van Germaansch ras en onder gelijke omstandigheden van klimaat is het volstrekt niet bewezen dat zij minder werkzaam zijn dan Hollanders of Duitschers. In Britsch-Guiana althans waren de Portugeesche immigranten de vlijtigste onder de geheele bevolking.

Hoezeer het dus in Zuid-Amerika boven tegenspraak bewezen is dat Europeanen binnen de tropen, ja zelfs binnen den verzengden aardgordel van 10° Noorder- en Zuiderbreedte, mits op uitgestrekte bergvlakten van aanmerkelijke hoogten boven de zee, hun geslacht voortplanten en bij geringen arbeid zeer tevreden voortleven kunnen, toch is het voldoende gebleken, dat zij in de lager gelegen landen en vooral in de alluviale kuststreken bijna algemeen in het derde geslacht uitsterven en zeker is het dat Europeanen, die voor en na, bij duizenden tot proeven voor landbouw-kolonien binnen de tropen gebezigd werden, geen of althans geen in het veld arbeidende bevolking in het derde geslacht hebben achtergelaten.

Ook blijkt nog heden uit de meer en meer juiste opgaven, die omtrent den toestand der Europeesche bevolking in Indie tot ons komen, zoowel als door de nog steeds met elke mail en vele koopvaarders huiswaartskeerende lijders, dat het bloed, de lever, de maag en ingewanden der Europeanen, niet gemakkelijk in de lage tropenlanden wennen.

Hoe verslappend en uitputtend het warm en vochtig klimaat der tropische laaglanden voor de spijsvertering, het zenuwgestel, de mild en nieren blijkt te zijn, ook voor hen die zich niet bijzonder aan arbeid in de zonnehitte of aan de tropische

stortregens behoeften bloot te stellen, blijkt uit de vele lijdens aldaar en is bijna ieder Europeaan door ondervinding bekend, die eenige jaren in Oost- of West-Indie heeft doorgebracht.

Ook werd dit alles door geneeskundigen en andere geleerden met betrekking tot onze Oost- en West-Indische bezittingen lang voor deze aangetoond en blijkt nog daaglijks uit den rouw in het vaderland over de vele sterfgevallen, die aldaar in de kracht van het leven plaats hebben, zoowel als uit het groot getal van hen die magteloos en half stervend Indie verlaten, in de hoop door de zeereis en in de koele lucht van Europa te herstellen, waardoor dan ook nog steeds het sedert honderde jaren gevestigde begrip in stand blijft, dat het in Oost of West nimmer een nieuw vaderland voor den Nederlander worden kan en dat alleen door aanhoudende vernieuwing en aanvulling het Nederlandsch element in stand te houden is, waardoor bij voortdurend het moeilijke vraagstuk kan worden opgelost, hoe tot voordeel, en voor Indie en voor Nederland, met een betrekkelijk gering aantal Europeanen en hunne afstammelingen, zoo vele millioenen inboorlingen te besturen.

Was het toen de Staatscommissie in 1857 haar Verslag uitbracht, niet voldoende bewezen dat kolonisatie met Europeanen binnen de tropen, zelfs op een hoogte van 700 meters boven de zee zou moeten mislukken, de ondervinding die in Brazilië, gedurende de laatste 25 jaren met emigranten uit Duitschland, Ierland, Noord-Amerika en Portugal is verkregen en die pas na het verslag van genoemde Commissie ten volle bekend werd, is als welsprekend en belangrijk vervolg op hetgeen aldaar van 1812 tot op dien tijd, met kolonisatie van Europeanen was beproefd en ondervonden, in vele opzichten toepasselijk op de thans voorgestelde kolonisatie met Nederlanders in de hooglanden van Java.

Reeds in 1812 was de regeering van Brazilië overtuigd van het voordeel dat uit de ontwikkeling van landbouw en nijverheid door kolonisatie met Europeanen kan voortvloeien, en werd geheel op kosten van den staat op omtrent 20° Zuiderbreedte in de provincie Espirito Santo, de kolonie St. Augustino (Vianno) met eenige honderde emigranten van de Azores aangelegd, waarvan wel geen treurige berichten geboekt zijn, maar die toch als bijzondere nederzetting al spoedig ook door

ziekten en sterfte verliep, terwijl de overgeblevenen onder de oude bevolking werden opgenomen.

In 1818 werden in de provincie Bahia op 14°30' Zuiderbreedte, de kolonien Leopoldina en St. Jorge des Ilheos op staatskosten, met omtrent duizend Duitsche emigranten aangelegd; de daartoe afgestane gronden, hoewel zeer vruchtbaar en voor den afvoer van producten zeer gunstig gelegen, lagen echter niet hoog genoeg boven het zeevlak, zoodat vele hunner al spoedig na aankomst aan gele en andere koortsen bezweken, en van den landbouw zeer weinig kwam; thans is van die Duitschers als landbouwers niets meer te vinden.

In 1819 werd op staatskosten, niet ver van de kust op 23° Zuiderbreedte, in de bergvlakte van Parahyba do Sul, op 700 tot 1000 meters boven de zee, met eenige duizende Zwitsersche boeren uit het kanton Frybourg gekoloniseerd. Slechts tien jaren later was hun getal door den dood of desertie tot bijna op de helft verminderd en thans is het door hen aangelegde Novo Friburgo, evenals de nabij gelegen kleine kolonien later door Duitschers aangelegd, een geheel Braziliaansche gemeente, waar nog slechts een klein aantal Zwitsersche families te vinden zijn.

Leest men met eenige ondervinding van immigratie in tropische landen wat von Tschudi, Avé Lallemant en anderen geschreven hebben over deze en de later geheel mislukte kolonisatie-proeven in de provincien Pernambuco en Bahia, tusschen de 10° en 15° zuiderbreedte gelegen, alsmede over die welke in 1829 te St. Amaro, aan de Rio Negro in de provincie Parana en in de provincie St. Pedro, 1824 en 1825, met Duitschers genomen werden, dan blijft er geen twijfel of de hoofdoorzaken van al dat mislukken en van zooveel sterfte, waren in de bezwaren van de acclimatatie gelegen, waarbij kwam ongeschiktheid van een gedeelte der kolonisten, zooals dat zich steeds in zekere mate zal voordoen bij de kolonisatie van behoeftige emigranten op staatskosten of zelfs op kosten van maatschappijen.

De noodlottige uitkomst der proeven tot 1836 in tropisch Brazilië genomen, belette echter niet dat men later in Bahia en tot in de landen van de Amazonen-rivier, hier en daar Europeanen ter kolonisatie nederzette, waarvan de meeste zeer spoedig ziek werden en stierven, zoodat na weinig jaren slechts enkele in die streken gevonden werden.

Desniettemin nam men in 1845 nieuwe kolonisatie-proeven

onder bijzonder toezicht en met de hulp van de regeering met eenige duizende landbouwers uit Baden en Beieren in de nabijheid van Petropolis, het zomerverblijf van den Keizer, slechts weinige mijlen ten noorden van Rio-Janeiro en dus evenals Novo-Friburgo op de uiterste grens der zuider keerkring in eene boschrijke vallei van de bergketen Serra de Estella, op 8 à 1200 meters boven de zee; het is daar betrekkelijk koel en voor de groenten, boom- en aardvruchten, pluimvee enz. door de kolonisten geplant en gekweekt, was gemakkelijke afvoer en voordeelige verkoop; alles werd hier gedaan om door een goede keuze van individuen, door tijdige bezorging van goede woningen en gronden, door gemakkelijke wegen, geneeskundige hulp, aanleg van hospitaal en schoolgebouwen enz., deze kolonie op groote schaal te vestigen en voorspoedig te doen zijn, overeenkomstig de wenschen en pogingen van keizer en regeering. Niettegenstaande dat alles was de sterfte onder de aangekomenen, vooral in den aanvang, zeer groot en van de 3000 kolonisten die in 1859 nog te Petropolis woonden, waren de meeste nog eenvoudige daglooners, wier getal niet toenam, ofschoon er onder hen geen gebrek bestond. De uitkomsten zijn dus vooral hier, waar men eene zelfstandige en in zich zelve toenemende kolonie mocht hopen, zeer te leurstellend geweest; thans is de Duitsche bevolking onder de inboorlingen opgenomen en Petropolis is eene gewone gemeente, waarvan het bij de gebrekkige statistiek onmogelijk op te geven is, hoeveel van de oude kolonisten en hunne nakomelingen nog in Brazilië te vinden zouden zijn.

Het verslag van den Zwitserschen natuurkundige von Tschudi gaf reeds in Oct. 1860, omtrent de toen in Brazilië bestaande 50 à 60 op verschillende breedtegraden aangelegde koloniën van minder belang, een treurig overzicht en toont aan dat de Europeesche immigranten binnen de keerkringen aldaar, zelfs op aanzienlijke hoogten boven het zeevlak, veel te lijden hadden door ziekte en dood en het blijkt ook uit die getuigenis maar al te zeer, dat de oorzaken van zooveel teleurstelling en belangrijke onvruchtbare uitgaven, niet aan toevallige of door voorzorgen weg te nemen oorzaken, maar aan het klimaat, den bodem en daarmede strijdigen aard der immigranten waren toe te schrijven. Later nog is uit de schriften van den heer Avé Lallemant en anderen gebleken, dat de Duitsche kolonisten, waar ook in Brazilië binnen de tropen gevestigd, maar voornamelijk aan de riviermondingen en oevers, in armoede en ziekelijken

toestand verkeerden en dat duizende hunner een vroegtijdigen en ellendigen dood vonden.

De nederzetting Mucury bijvb., waar het grootste getal Europeesche arbeiders gevestigd was, bevond zich in den meest beklagenswaardigen toestand, grootendeels langs de oevers der rivier van dien naam, die zich door de Provincie Porto-Seguro, op 18° Zuiderbreedte in zee stort, maar ook gedeeltelijk op hooger gelegen gronden hadden de duizende Duitschers, Elzasers, Zwitsers en zelfs Hollanders, door eene maatschappij met een kapitaal van drie millioen franken daarheen gebracht, zeer veel van koorts en gebrek te lijden, zoodat de meeste hunner ellendig bezwaken en de onderneming te niet liep, niet alleen in finantieëlen zin en omdat het doel mislukte om een gemeenschap tusschen de kust en het Noorden van de provincie Minas Geraes te openen, maar ook omdat de bedoelde kolonie, door gebrek aan gezonde en tot arbeid geschikte immigranten, zelfs in de hoogere binnenlanden, slechts op weinig beduidende schaal tot stand kwam.

Vrij wel slaagde men echter met kolonisatie van blanken op verschillende hoogten van 700 tot 1000 meters boven de zee, in de provincie Santa-Catharina, tusschen de 25° en 29° Zuiderbreedte en dus geheel buiten de Zuider keerkring; hoezeer die ook bij den aanleg en zelfs tot 1860, niettegenstaande het daar, voor 't grootste deel van 't jaar, zoo heerlijk zacht en gematigd klimaat, met moeilijkheden van allerlei aard te worstelen had.

Door gestadige aankomst van Duitschers, Portugeezen en andere Europeesche immigranten, nam echter de welvaart, voornamelijk van die kolonien, welke in de omstreken van de schoone baai en haven van San Francisco gelegen zijn, zeer toe en breidden zich de nederzettingen van Germaanschen oorsprong langzaam aan uit, zoodat hun getal reeds in 1860 in de provincie St. Catharina op 20,000, volgens andere opgaven reeds op 24,000 kon geschat worden.

Beter nog gelukte de kolonisatie van 10 à 12000 Duitscher iets later begonnen tusschen de 29° en 30° Zuiderbreedte in de provincie Rio Grande do Sul, die met bovengenoemde provincie St. Catharina den Zuidoostelijksten uithoek van Brazilië uitmaakt en uitnemend voor den handel aan den Atlantischen Oceaan gelegen, op zeer korten afstand van de kust, de vruchtbaarste bergvlakten en hoog gelegen valleien den Europeaan ter ontginning aanbiedt.

Reeds in 1860 telde deze provincie meer dan 60,000 inwoners van Germaansch ras, die het over het algemeen zeer wel gaat, en door wie, bij weder toenemende immigratie en natuurlijke aanwas door geboorte boven sterfte, deze geheele provincie en al het tusschen Porto-Alegro en de Uruguay-Rivier gelegen land zal ingenomen worden.

Uit latere geschriften, als: *de Geschiedenis van Brazilië*, door Dr. H. Handelman " en het *Handbuch der Geographie und Statistik*, door Dr. J. G. Wappaeus " in 1871 uitgegeven, zoowel als door een meer nauwgezette beschouwing van de ligging en den topografischen toestand van het land, vindt men dat, na omtrent 50 jaren immigratie en kolonisatie met Duitschers, in het geheel omtrent 80 koloniën door hen zijn aangelegd; dat die, welke in het tropische gedeelte van de Amazonen-rivier, onder den Equator tot 18° Zuiderbreedte, slechts een kort en kwijnend bestaan hadden en met groot verlies van menschenlevens en geld, geheel mislukten en te niet geloopt zijn; dat die, welke in Minas-Geraes, Espirito Santo, Santo Paulo en Rio Janeiro, tusschen 18° Z. Br. en de uiterste grens der Zuider-keerkringen, in de vlakten der kustgebergten werden aangelegd, een middelmatigen of ongelukkigen uitslag hadden, al naarmate van plaatselijke omstandigheden en verhevenheid boven het zeevlak, zoodat de bevolking van Germaansche afkomst aldaar, toen en later omtrent 26,000 telde, hoewel veel meer dan dat getal Noordelijke Europeanen zich daar voor en na gevestigd hadden, en eindelijk, — dat de voornamelijk tusschen 1850 en 1862, geheel buiten den zuider-keerkring tot op 35° Zuiderbreedte, in de provinciën Santa Catharina, Rio Grande do Sul en Parana aangelegde, hierna te noemen koloniën een meer gunstigen uitslag hadden, zoodat reeds in 1862 de bevolking daarvan op 45,000 werd geschat, en de gezamenlijke bevolking van al de Deutsche koloniën en gemancipeerde koloniën of gemeenten van Zuid-Brazilië in 1870 op 100,000 werd berekend. Zie daaromtrent nog de in 1873 uitgekomen beschrijving van *"Rio-Grande do Sul, and its German Colonies by M. G. Mulhall."*

De Germaansche bevolking dus voor meer dan drie vierde in den zuidelijksten, geheel buiten den keerkring gelegen uithoek van het uitgestrekte keizerrijk Brazilië gevestigd, bewerkt gedeeltelijk de van regeeringswege, of door de provinciale besturen weggeschonken landen, gedeeltelijk de voor hen aangekochte of in erf-

pacht afgestane gronden, of wel de gronden aan bijzondere personen toebehoorende onder het Parcera-stelsel of andere schikkingen, en ook wel eenvoudig in huur of voor dagloon.

Omtrent het aantal immigranten, sedert de eerste kolonisatieproeven in Brazilië aangekomen, valt met zekerheid niets te zeggen; de berekening is dat dit, van 1819 tot 1855, gemiddeld jaarlijks 12 à 13000 bedroeg.

Gedurende de acht jaren 1855/1862 bedroeg de immigratie van blanken jaarlijks gemiddeld 15,064, waarvan 2491 Duitschers, 8126 Portugeezen en de rest uit andere landen van Europa of uit Noord-Amerika.

Voor de latere jaren ontbreken de gegevens, maar het is waarschijnlijk, dat de tot 1862 verkregen opgaven ook op de laatste tien jaren toepasselijk zijn.

Volgens het register van den immigratie- en kolonisatie-agent, kwamen in 1867 in de haven van Rio-Janeiro alleen 10,032 immigranten aan, waaronder 4822 Portugeezen, 1575 Noord-Amerikanen, 647 Engelschen en 357 Duitschers, maar dit bewijst voor het totaal der immigratie in geheel Brazilië niets, daar van de Duitschers, vooral in de laatste jaren, velen voor eigen rekening rechtstreeks in de havens der zuidelijke provinciën zijn aangeland.

Onbekend met de zeer uiteenlopende geaardheid van deze immigranten, zou men uit bovengemelde cijfers afleiden, dat de kolonisatie met Portugeezen een veel grooteren omvang gehad heeft dan die met Duitschers, hetgeen echter het geval niet is, daar verreweg het grootste deel der eerstgenoemden zich als kleinhandelaren, werklieden en daglooners, voornamelijk in de groote steden en reeds bevolkte kuststreken of op plantages nederzetten, en daar, evenals zij dit bijvoorbeeld in Britsch-Guiana deden, door vlijt en spaarzaamheid, een klein kapitaal bijeenbrachten, waarmede zij naar hun geboorteland wederkeerden, of zich voor goed onder de oude bevolking vestigden en op ongemerkte wijze daarmede gemengd zijn; terwijl de Noordelijke Europeanen, en in het bijzonder de Duitschers zich meer uitsluitend op den landbouw toeleggen, met het doel om landbezitters te worden en een blijvende bevolking, zoo mogelijk in afzonderlijke koloniën of gemeenten, uit te maken.

Volgens officieele berichten telde men in 1867 nog de volgende Duitse koloniën in Brazilië:

Kolonien geheel van Staatswege aangelegd.

Blumenau	op 27°10' Z. Br. gevestigd in 't jaar 1850 had in 1867, 3391 inw.	
Itajahy	Allen in de prov. "	1860 " " " 1448 "
Theresopolis	Santa-Catharina "	1860 " " " 1631 "
St. Isabel en Bargem Grande	tusschen de 26° "	1845 " " " 1213 "
Principe don Pedro	en 29° Z. Br. "	1867 " " " 467 "
Assungay	op 24° Z.Br. in de prov. Parana "	1860 " " " 310 "
Cananea	" 24°30' " " " Santo Paulo "	1860 " " " 556 "
Mucury	" 18° " " " Esper. Santo "	1852 " " " 520 "
Rio Novo	" 20° " " " " " "	1856 " " " 709 "
St. Leopodine	" 20° " " " " " "	1856 " " " 1265 "

De Duitsche koloniën door bijzondere personen of maatschappijen aangelegd, met hulp van den Staat, zijn:

			Inw.
Dona Francisca	26°30' Z. Br. in de Prov. St. Catharina had in 1851	4667	
St. Maria da Soledade	34°30' " " " Rio Grande do Sul " " 1857	1568	
Santo Laurenço	" " " " " " " 1858	1500	
Don Pedro	20° " " " Minas Geraes " " 1860	1123	

Bovendien zijn er nog heden eenige zoogenaamde Colonias Emancipados, vroeger door of met de hulp van den Staat aangelegd, die voor en na als gemeenten der verschillende districten zijn opgenomen en een aantal kleine door bijzondere personen aangelegde koloniën. De eerste zijn de reeds genoemde, veel vroeger aangelegde, nimmer tot ontwikkeling gekomen nederzettingen van Novo Friburgo en Petropolis op weinige mijlen afstand van elkander en omtrent 11 Geogr. ml. noord van Rio-Janeiro tusschen de 22° en 23° Zuiderbreedte, en Santo Leopoldo in 1825 nabij Porto-Alegro op 29° 30' Zuiderbreedte in Rio Grande do Sul aangelegd. De laatste zijn de opgenoemde onder de verschillende gemeenten ingelijfde, waarvan de gezamenlijke Duitsche bevolking thans op 26,000 geschat wordt.

Daarbij komen nog Très Forquillos en St. Pedro de Alcantara de Torres, beiden in 1826 in Rio Grande do Sul gevestigd en waarvan de eerste in 1866 bijna 700 en de tweede slechts 511 inwoners telde, en verder Santa Isabel in de provincie Esperito Sante, 1847 gevestigd en in 1856, 1125 inwoners bevattende.

Bij deze geëmancipeerde koloniën werden nog vele kleinere nederzettingen gerekend, die echter nimmer onder bijzondere directie of gouvernements toezicht stonden, zooals Santo-Amaro, in de provincie St. Paulo, Rio Negro in Parana en meer anderen die koloniën genoemd worden, hoewel het slechts nederzettingen van eenige Europeanen zijn, op vroeger reeds bestaande land-

goederen en koffieplantages, waar hun op verschillende voorwaarden of pachttermen de grond ter bebouwing is afgestaan. Zoo wordt bijv. ook de zeer oude nederzetting Leopoldina bij Caravellas nog wel eene kolonie genoemd, hoewel die niet enkel op den arbeid van emigranten steunt, maar met den arbeid van slaven gegrondvest werd en nog met hunne hulp bewerkt wordt.

Het is daaruit ook te verklaren, dat in 1867 door den Pruisischen consul-generaal, Hr. Haupt, zeven en zestig koloniën met de namen en jaren van stichting werden opgegeven, waarbij nog 37 Parcera of half-pacht koloniën als een enkele worden berekend, die zich bijna allen in de provinciën Santo Paulo bevinden, terwijl de overigen, die tusschen 1850 en 1860 gesticht werden, over de zee-provinciën van Rio-Grande do Sul tot Para verdeeld zijn, waar zij echter, hoezeer voor een goed deel uit de staats of provinciale middelen ondersteund, van den beginne aan zonder noemenswaardige ontwikkeling bleven.

Van 1860 tot 1867 werden slechts enkele kolonisatieproeven van weinig belang ondernomen, waarschijnlijk omdat, na de bepalingen door de Pruissische regeering in 1860 omtrent de aanwerving en verscheping van landverhuizers gemaakt, hun aankomst in Brazilië gedurende vele jaren zeer verminderde. Immers het verlies van zooveel duizende menschenlevens met proefnemingen in tropisch Brazilië, deed de kreet van medelijden en verontwaardiging ontstaan, waardoor de regeering genoopt werd, beperkende en belemmerende voorzorgmaatregelen voor te schrijven, die op de emigratie of landverhuizing naar Brazilië in het algemeen drukten, terwijl toch terecht is opgemerkt, toen in 1872 in den Duitschen Rijksdag het voorstel tot intrekking van die wetsbepalingen werd besproken, dat er groot verschil bestaat tusschen Brazilië binnen en Brazilië buiten den keerring.

Ten bewijze dat de regeering van Brazilië, daarvan overtuigd, nog steeds kolonisatie met Europeanen in de zuidelijkste provinciën van het rijk wenschelijk en mogelijk houdt, streekte, dat in 1867 nogmaals op kosten van den Staat de kolonie Principe don Pedro, op omtrent 28° Zuiderbreedte in de provincie St. Catharina, met immigranten uit de Vereenigde Staten van Noord-Amerika werd beproefd en dat zelfs in 1868 op gelijke wijze de proef genomen werd met eenige honderde emigranten uit Algiers, waartoe vooraf een groote uitgestrektheid voor den landbouw geschikte gronden in de provincie Parana, op omtrent 20° Zuiderbreedte was aangewezen. De uitkomst vooral van de laatstgenoemde

proef viel echter zeer tegen en bevestigde alweder dat de treurige ondervinding voor en na met kolonisatie opgedaan, niet enkel aan toevallige of bijzondere omstandigheden was toe te schrijven, maar wel voornamelijk aan den invloed van het klimaat.

In 1870 werden te Itapa in de provincie Paragnary op omtrent 25° 50' Zuiderbreedte proeven genomen met emigranten uit Engeland, Ierland en Duitschland; alhoewel niet op lage gronden gevestigd, kwamen binnen korten tijd velen om het leven, en "The Government Emigration Board" in Engeland, maakte in Febr. 1873 voor alle belanghebbenden de waarschuwing bekend, dat die meer binnenlands gelegen provinciën van Zuid-Brazilië, alhoewel even buiten den keerkring gelegen, te heet en afmattend voor veldarbeiders van Europeesche afkomst bevonden is, waardoor velen hunner daar een vroegtijdigen dood vonden.

Nog later, den 17 Febr. 1873, bracht Lord Carnarvon in het Huis der Lords den treurigen toestand ter sprake van een duizendtal uit Warwickshire naar Brazilië verhuisde landbouwers met hunne gezinnen, die, van Mei 1872 tot Jan. 1873, door den Braziliaanschen consul-generaal uit Liverpool verzonden waren om zich in de kolonie Cananëa, provincie St. Paulo, op omtrent 23° Zuiderbreedte en 15 Ml. van de haven van dien naam te vestigen; ook werd daarop door den Secretaris van Staat voor Buitenl. zaken, Lord Granville, de juistheid niet outkend van de berichten, door den Secretaris van de Britsche legatie in Brazilië overgezonden, waaruit blijkt, dat de ongelukkige Engelsche emigranten zich bij aankomst in al hunne verwachtingen bedrogen zagen en niets dan armoede, gebrek, ziekte en dood vonden, evenals dit het geval is met de bijna gelijktijdig naar Assungay in de provincie Parana verhuisde engelsche emigranten, die reeds bij aankomst te Rio-Janeiro de gele koorts ten prooi vielen, zoodat zij, wel verre van al spoedig de rijke stapelproducten van het land te helpen voortbrengen en overvloedig loon te kunnen verdienen, maar zeer weinig tot eigen onderhoud konden doen door de koortsen en besmettelijke ziekten die onder hen heerschten en waardoor reeds weinige maanden na aankomst de meeste hunner de kenteekenen droegen van verval en uitputting, en vooral onder de met uitslag en zweren bedekte kinderen veel sterfte plaats vond; ook was al spoedig meer dan een tiende der immigranten bezweken en er waren slechts weinige familiën zonder sterfgevallen.

Ook hier worden het ongunstige seizoen bij aankomst, de in Rio Janeiro heerschende gele koorts en pokziekte en zelfs gebrek aan voorzorgen bij de nederzetting, als hoofdoorzaken van zooveel tegenspoed opgegeven. Maar als men in aanmerking neemt, dat de koloniën Cananëa en Assungay beiden in 1860 reeds door het gouvernement werden gevestigd en dat die op middelmatig hooge gronden niet ver van den zuider-keerkring gelegen zijn, strekt dit alles, als laatste belangrijke bijdrage bij de vele reeds geleverde, ten bewijze, dat het binnen de tropen en overal waar suiker en andere stapelproducten voortgebracht kunnen worden, voor Europeesche landbouwers geen nieuw vaderland kan worden.

Bij meer volledige plaatsbeschrijving en juiste gegevens omtrent klimaat, bodem en hoogte boven de zee van ieder der bovengenoemde koloniën, zou door vermoeiende herhalingen in bijzonderheden te bewijzen zijn, wat thans omtrent de redenen van het mislukken binnen de keerkringen en het min of meer welslagen daar buiten, op algemeene gronden en uit de gevolgen is aangetoond.

De boven aangehaalde onpartijdige geleerden, uit wier schriften voor een goed deel geput is, kwamen dan ook op die algemeene gronden en hunne duidelijk sprekende eigen waarnemingen, reeds vóór 1860 tot het besluit, dat de kolonisatie met Europeanen in Brazilië, slechts mogelijk is buiten of op de uiterste grens der tropenlijn, op de bergvlakten welke zich nabij en evenwijdig aan de zeekust, niet ver binnen 's lands uitstrekken, en al wat hier uit latere ondervinding nog is bijeengebracht, bevestigt die uitspraak volkomen.

Nog werd ter aanbeveling van kolonisatie met Europeanen in landen binnen de keerkringen, de betrekkelijk talrijke blanke bevolking in de republieken van Ecuador, Nieuw-Grenada en Mexico, ja zelfs die van Cuba en Porto-Rico aangehaald. Tot juiste beantwoording van de vraag, in hoever aldaar door noordelijke Europeanen veldarbeid verricht wordt of zou kunnen worden, dient duidelijk te blijken, niet alleen wat de uitkomsten van de aldaar genomen kolonisatieproeven waren, maar ook in hoever de daar gedurende bijna drie eeuwen gevestigde als blank opgegeven bevolking van onvermengd Europeesche afkomst is gebleven en welke soort van arbeid bij de kultuur en bereiding der verschillende voortbrengselen van het land, door blanken,

welke door kleurlingen, Indianen en Negers, verricht wordt.

De zeer oppervlakkige en door onzekere berekeningen verkregen bevolkingscijfers, die in almanakken en tijdschriften, bij gebrek aan beter worden opgegeven, zijn daartoe, zooals reeds ten opzichte van Venezuela is opgemerkt, niet voldoende. Immers volkstellingen en registers van burgerlijken stand zijn vooral in de eerstgenoemde republieken onbekend, en tusschen geheel blanken en licht gekleurde Creolen neemt men het bij de gegiste getallen dezer bevolkingen zoo nauw niet.

Ook zouden zelfs bij een zeer juiste opgave van blank, gekleurd, indiaansch en zwart, nog de zeer uiteenlopende hoogten van den bodem en de gesteldheden van het klimaat hunner woonplaatsen bekend moeten zijn, voor men op grond van den arbeid door ieder van die rassen verricht, een stelling zou kunnen aannemen omtrent de hoogte en uitgestrektheid der bergvlakten, waar aanhoudende veldarbeid met blanke Creolen van Spaansch ras mogelijk is bevonden en bij gevolgtrekking, wáár die met Europeanen van Germaansch ras en hunne afstammelingen, binnen de tropen mogelijk is. Zien wij echter wat hier uit de gebrekkige gegevens, in verband met elders verkregen onderzinking, is af te leiden.

Volgens geloofwaardige ooggetuigen is aan te nemen dat van de 1,100,000 inwoners van Ecuador en van de 3 millioen voor Nieuw-Grenada opgegeven geen vijfde van zuiver Europeesche afkomst zijn, hoewel de helft van de bevolking blank genoemd wordt. Dat onder de werkelijk blanke Creolen geen of slechts zeer weinig landbouwers zijn, is te begrijpen, daar de groote meerderheid hunner tot de hoogste standen der maatschappij behoort, die voornamelijk in de hoofdsteden woont, waarvan Quito met 76,000 inwoners op 9600 voet en Bogota met 60,000 inwoners op 8000 voet boven de zee en wat de laaglanden van Tropisch Zuid-Amerika betreft, zelfs een kort bezoek aan de oevers van de Orinoco of te Cumana, Laguyra, Porte Cabello, Cora, Maracaybo, St. Martha, Chagres en andere havens en kustlanden van Venezuela en Grenada, (waar de therm. cels. van Juni tot Nov. gemiddeld des daags 30° en van Nov. tot Mei 25° bedraagt, om des nachts maar zelden onder 22° te dalen), kan een ieder overtuigen dat daar, evenmin als in de Guianaas of tropisch Brazilië veld- of andere zware arbeid, door blanke creolen of kleurlingen wordt verricht, hoewel hier en daar meer

binnen 's lands een klein getal hunner ook op cocoa- en koffieplantages in de gebouwen werkzaam is.

De zuidoostelijke gedeelten van deze schoone en uitgestrekte tropische Republieken, worden voor zoover die niet meer dan 700 meters boven de zee gelegen zijn, Tierras Calidas of ook wel de Palmlanden genoemd en komen met uitzondering der bovengenoemde bijzonder heete havens en kuststreken, wat de gemiddelde temperatuur betreft, vrij wel overeen met hetgeen door Junghühn, voor de eerste zone op Java, of wel van 0 tot 650 meters boven de zee wordt opgegeven; dat is, voor Java van $26^{\circ}5$ tot 24° Cls. bij dag, dalende tot 17° bij nacht, voor Venezuela van 27° tot 25° Cls. bij dag, dalende tot 19° bij nacht.

Die gedeelten, welke tusschen 700 en 1800 meters boven het zeevlak liggen en Tierras Templados of gematigde genoemd worden, verschillen in temperatuur van 26 tot 20° gemiddeld des daags en van 18° tot 16° des nachts. Voor de tweede zone op Java, door Junghühn op 650 tot 1450 meters gesteld, wordt 24° tot 19° des daags en 15° tot 8° des nachts opgegeven.

Men mag hieruit dus bij vergelijking afleiden dat het langs de Noordelijke kusten van Zuid-Amerika over het algemeen iets warmer is, dan op de kusten van Java en dat zelfs op gelijke hoogten boven de zee in de gematigde lucht der hoge berglanden van tropisch Zuid-Amerika, de gemiddelde warmtegraad hooger is dan op Java, bij minder verschil in temperatuur des nachts, terwijl in beide gewesten op gelijke breedte-graden Noord en Zuid gelegen, het klimaat, hoe zacht en aangenaam ook, uit den aard der bergachtige toestanden onbestendig, vochtig en veelal nevelachtig is. De boven 1800 meters gelegen vlakten, Tierras-Frias of koude landen genaamd en die op vele punten tot 3000 meters en hooger boven het zeevlak bewoond zijn, komen volgens de beschrijving van v. Humboldt, wat betreft den graad van warmte en vochtigheid der lucht, minder overeen met de derde zone van Junghühn, die als de zoogenaamde wolkenstreek, tusschen 1480 en 2450 meters hoogte, bij een gemiddelde temperatuur van 19° tot 13° reeds te koel en vochtig wordt bevonden, om als gezonde en aangename woonplaats zelfs voor Europeanen gekozen te kunnen worden, terwijl op gelijke hoogten de uitgestrekte vlakten in de Amerikaansche Cordilleras niet bijzonder vochtig zijn en als een verblijf van eeuwige lente

beschreven worden, daar waar de bodem niet al te schraal en de vlakten niet al te open zijn.

Bij de Venta, 1200 meters boven het zeevlak, op den steil klimmenden weg van Laguyra naar Caracas vond von Humboldt den therm. 19° Cs. terwijl die op hetzelfde oogenblik aan de kust 26° aanwees, en in het dal van Caracas bij de stad op de hoogte van 8 en 900 meters, is de gemiddelde therm.-stand des daags 25° , des nachts 17° .

Men zou dus, was die warmtegraad op den duur voor Europeesche landbouwers uit te houden, geen beter gelegenheid kunnen denken om op de voor hun gestel meest wenschelijke wijze aan het klimaat te wennen en met goeden uitslag te koloniseeren, dan in die schoone, betrekkelijk koele bergvallei van Caracas, die binnen weinige uren na aankomst te Laguyra te bereiken is, en toch mislukten de proeven, die hier in 1828 met Zwitsers en zooals reeds gezegd, die welke in 1851 tot 1859 met Duitschers genomen werden en bleek het dat de nieuwaangekomenen aan gele en andere het klimaat eigene koortsen en kwade rhumatische of buikziekten bezwaken, evenals vroeger vele van de Spanjaarden, die zich op verschillende hoogten van dit heerlijk vruchtbaar land in kleine groepen en enkele gezinnen hebben nedergezet en wier blank of gekleurd nageslacht, bij het meer en meer uitsterven en verdwijnen van de oorspronkelijke Indiaansche bevolking, duizende Neger-slaven hielpen aanvoeren om hun paradijs te beplanten, waar het op den duur des daags met den Therm. op 22 tot 25° Cs. nog warmer dan in de warme zomerdagen van Noordelijk Europa is, al hetwelk bij een zeer doordringende, afkoelende nachtmist zeer nadeelig voor de gezondheid blijkt te zijn en waaruit het mislukken van bovengenoemde proeven en zelfs de onwil of ongeschiktheid der hier geboren en gevestigde blanken en licht gekleurde Creolen tot elken geregelden veldarbeid, voor een goed deel te verklaren is.

Hoezeer echter binnen de tweede of zoogenaamd gematigde zone niet of zeer weinig door blanken in het veld gewerkt wordt, verzekert men, en het is ten volle aan te nemen, dat op de bergvlakten van 1500 tot 3000 meters boven de zee, die men in Nieuw Grenada, Ecuador en Opper-Peru van groote uitgestrektheid aantreft, door kleurlingen en zelfs door geheel blanke Creolen, blijkens vele daarvan bestaande voorbeelden, veldarbeid kan verricht worden, alhoewel daar gelijk elders waar de

bevolking uit blanken, kleurlingen en Indianen of Negers is samengesteld, door laatstgenoemden, hoe gering ook in verhouding van hun getal, de veldarbeid wordt verricht, en dat wel om de duizendmaal bewezen reden, dat zij daartoe binnen de tropen het best geschikt zijn.

Wat echter in deze bergachtige republieken de hoogte-limiten zijn, waarbinnen de blanke bevolking in het veld werkt of zou kunnen werken, is, zooals reeds werd opgemerkt, uit die onvolledige gegevens niet op te maken, maar zou vooral voor ons Nederlanders een nauwgezet onderzoek overwaard zijn, omdat daardoor waarschijnlijk alle verdere zeer kostbare en gevaarlijke kolonisatie-proeven in onze Oost Indische bezittingen onnoodig zouden worden.

Als bijdrage tot oplossing van het vraagstuk, of Hollanders en andere Europeanen in de 2^e zone of zoogenaamde gematigde luchtstreek op Java of Sumatra als landbouwers zouden kunnen leven, mogen nog dienen de waarnemingen, reeds door von Humboldt en andere natuurkundigen na hem bekend gemaakt, waaruit onder anderen blijkt, dat niet zelden tot op 800 meters boven de zee, de gele en andere kwade koortsen binnen den verzengden aardgordel worden waargenomen; dat in vele bergvalleien, hoezeer de lucht er des nachts ook betrekkelijk koel is, het overdag gedurende het grootst gedeelte van 't jaar zeer heet kan zijn en meestal is, en dat de daar heerschende aanhoudend vochtige warmte van de lucht, hoe bevorderlijk ook tot ontwikkeling van het plantenrijk, zeer verslappend werkt op het gestel van den Europeeschen veldarbeider, hoezeer ook diezelfde graad van warmte en vocht gedurende weinige weken, in den korten zomertijd van Europa, zonder veel ziekte kan verdragen worden; dat bijv. op 1800 meters hoogte in de vlakte van de Andes (Nieuw-Grenada), de gemiddelde warmte met die van Marseille gedurende de zomermaanden gelijk staat en dat op omtrent 3000 meters hoogte in Ecuador de warmtegraad wordt waargenomen, die in het laatste van Mei doorgaans te Parijs heerscht; zoodat ook daaruit is aan te nemen dat in Nederl. Indie binnen de zoogenaamde 2^e zone de warmte nog te groot en te aanhoudend is voor Europeesche veldarbeiders, hoe aangenaam dit ook den doorreizenden geleerde en den niet met de handen arbeidenden ambtenaar of landbezitter moge zijn.

Wat betreft den veldarbeid in Cuba en Porto-Rico, door de blanke of als blank opgegeven bevolking verricht, slechts

een oppervlakkige blik op de kaart toont aan dat die beide eilanden, ten opzichte van klimaat, niet met Java, Sumatra of welke onzer Indische bezittingen ook, kan vergeleken worden. Cuba met een oppervlakte van 42,383 vierk. Eng. M., tusschen de 20 en 23 graden breedte nabij den Noordelijken keerkring en Porto-Rico met een oppervlakte van 3865 Eng. M. tusschen 18 en 19 graden Noorderbreedte en beiden voor een goed gedeelte van het jaar onder den invloed van verkoelende Noorden en Noordoosten winden, zijn ten opzichte van klimaat en vruchtbare hooglanden het best te vergelijken met de zee-provinciën van Brazilië, die van 18 tot 23 graden Zuiderbreedte, tusschen Porto-Alegro en Rio Janeiro gelegen zijn en waar, bij een weinig talrijke Indiaansche en gekleurde inlandsche bevolking van Portugeesche afkomst, de kolonisatie-proeven met Europeanen maar zeer middelmatige en zelfs ongunstige uitkomsten gaven.

Ook gelukten de kolonisatie-proeven op Cuba van 1850 tot 1855 met eenige honderde Galliciërs genomen en later die welke op verschillende tijden en plaatsen in het binnenland, door Spanjaarden en Amerikanen genomen werden, even weinig als die, welke gedurende de laatste 20 jaren, met honderde Europeanen uit verschillende landen genomen zijn en zelfs hadden de 50,000 Chineesche immigranten, die tot plantage-arbeid voor zeker aantal jaren verbonden, op kosten der planters ingevoerd werden, maar al te veel door ziekte en dood te lijden.

De bevolking van Cuba werd volgens de laatste telling in 1861 opgegeven als 1,396,530 of omtrent 33 gemiddeld, op de vierk. Eng. Mijl. Volgens berekening was die in 1867 slechts 1,370,211, waarvan 764,750 blanken, 225,938 vrije kleurlingen en zwarten, en 379,523 zwarte slaven.

Daar echter hier, evenals in de meeste West-Indische koloniën, de opgaven van geboorte en sterfte alleen in de kerkregisters opgenomen worden, zoo valt op de nauwkeurigheid daarvan, vooral met opzicht tot de zwarte bevolking, niet veel te rekenen. Ook is het bekend en uit den aard der zaak te verklaren, dat ook hier de vrije kleurlingen zich gaarne als blanken in de kerkboeken zien ingeschreven, zoodat hun getalverhouding tegenover de blanken daaruit onmogelijk met juistheid kan opgemaakt worden.

De vermeerdering der blanken, die gedurende de laatste jaren

in de Spaansche Antilles ook door immigratie ontstond, is dus slechts schijnbaar zooveel grooter, dan die van de kleurlingen en negers.

De landelijke bevolking werd in 1867 opgegeven als :

	Blanken.	Vrije Kleurlingen.	Neger slaven.
Bij de Suiker	41,601	3,876	172,671
" " Koffie	5,682	1,817	25,942
" " Veehouderij . . .	73,781	14,780	37,734
" " Tabak	75,058	28,527	17,672
" " Graanbouw . . .	178,185	23,026	24,850
" " Tuinbouw	57,713	27,116	6,918
Andere landelijke bedrijven	7,999	1,507	2,424
	440,019	100,649	288,214

Neemt men echter in aanmerking, dat bij deze opgave met vrije kleurlingen niet anders bedoeld worden, dan Mulatten en Creool-negers, en dat bij de 460,009 blanken, die bij de verschillende takken van landbouw en nijverheid zijn genoemd, ook 30,000 Chineezen en vele licht gekleurde zijn opgenomen, maar ook dat bij suiker en tabak vele blanken in de gebouwen gebruikt kunnen worden, terwijl de koffiekultuur, veehouderij, koorn- en tuinbouw meest in de hoogste en betrekkelijk koele streken van het eiland, rond en bij de zeer eenvoudige woningen der blanke en gekleurde Creolen worden bedreven, dan verklaart het zich wat er van den arbeid der blanken in Cuba is, en dat ook hier de meest vermoeiende arbeid in het veld, tot voortbrenging der kostbare producten van uitvoer, voor 't grootste deel in de warme laaglanden, door de negerslaven en door Chineesche of andere immigranten verricht wordt, hoewel hun aantal nog geen derde van het totaal der bevolking uitmaakt.

Wat voor Cuba omtrent de verhouding van de getallen en de geschiktheid tot veldarbeid van blanken, kleurlingen en zwarten op te merken viel, is voor 't grootste deel ook op Porto-Rico toepasselijk. Het klimaat van dit schoone en vruchtbare eiland is echter, en door minder afstand van den equator, en door minder uitgestrekte bergvlakten en noordelijke winden, over het bewoonde en bebouwde gedeelte warmer en dus nog minder voor Europeesche kolonisten geschikt dan dat van Cuba. Ook werden hier, zoover bekend, nimmer kolonisatieproeven van eenig belang met noordelijke Europeanen genomen.

Gedurende omtrent 300 jaren na de vestiging der Spanjaarden

in 1511, was het eiland voor alle handelsverkeer en invoer van vrije arbeiders of industrieelen gesloten en werden voornamelijk de politieke bannelingen uit Spanje daarheen gevoerd.

De geheele bevolking van Porto-Rico was dan ook in 1802 nog slechts 163,192, waarvan 78,281 blanken of daarmee gelijkgestelden, 55,164 kleurlingen, 16,414 vrije negers en 13,333 negerslaven, door wier arbeid toen slechts 1400 centenaars suiker werden uitgevoerd en het geheele handelsverkeer maar zeer geringe waarde had. Later echter werd aan handel en verkeer meer vrijheid gelaten en voerde men duizende slaven uit Afrika aan, zoodat in 1864, de bevolking reeds 615,844 bedroeg, waarvan 323,032 zoogenaamde blanken, 200,748 vrije kleurlingen, 49,422 vrije negers en 42,642 negerslaven, en was de uitvoer van suiker, die bijna geheel door den arbeid der negerslaven verkregen was, in dat jaar een millioen vier honderd duizend centenaars, terwijl nog een groote hoeveelheid andere producten door den arbeid der zwarten werd verkregen.

De jaarlijksche immigratie van Spanjaarden en andere Europeanen, die gedurende meer dan drie eeuwen evenals op Cuba met een betrekkelijk klein getal blanke vrouwen plaats vond, en de vermeerdering door de vereeniging met indiaansche vrouwen, later met negerinnen of de daaruit voortgekomen mulattinnen, mestiezen en kleurlingen van iederen schaduw tot bijna of geheel blank, maar vooral de aanvoer van negerslaven, moet gedurende dit tijdverloop zeer belangrijk geweest zijn, daar zonder dit, zelfs bij de gunstigste verhouding van geboorte boven sterfte, het totaal gedurende 62 jaren, niet van 163 tot 615 duizend kon geklommen zijn.

Overigens valt ook hier op te merken, dat de vrije kleurlingen zich en hunne kinderen gaarne als blanken in de kerkregisters doen opschrijven, zoodat de beoordeeling van 't geen hier door blanken en kleurlingen te verstaan is en bij gevolg van den veldarbeid door blanken moet verstaan worden, zeer twijfelachtig blijft voor hen, die deze zaken uit de statistieke gegevens beoordeelen willen.

Het is echter wel bekend, en zelfs een kort bezoek te Porto-Rico als dat van den schrijver, kan een ieder overtuigen, dat ook hier de veldarbeid, vooral bij suiker, koffie en tabak, voor 't grootste deel door negerslaven, voor een klein deel door de vrije Creoolnegers en Mulatten, doch bijna in 't geheel niet door blanken wordt ver-

richt, hoe groot ook de meerderheid der laatste moge schijnen ¹, en dat de overige veel minder arbeid vereischende, maar ook minder geldswaardige producten, als bananen, platanen, aardvruchten, maïs, piement, pepers, boomvruchten, verwpanten enz., meest door de 300,000 over het eiland verspreide kleurlingen en zoogenaamde blanken gekweekt of ingezameld worden, terwijl ook de fokkerij en de uitvoer van vee en huiden, het kappen en verkoopen van verw- en andere kostbare houtsoorten hunne weinig vermoeiende en daarom geliefkoosde bezigheid is, die evenzeer of even weinig de in het binnenland wonende blanken Creolen bezig houdt, welke met de eerstgenoemde onder den naam van Ibaros bekend zijn, en die in het hun ten deel gevallen zacht klimaat, bij de minste inspanning of bewerking van den vruchtbaren bodem voor geen gebrek behoeven te vreezen, zoodat hun tegenzin en ongeschiktheid om aanhoudend in de zonnehitte veldarbeid te verrichten en uit hun afkomst en uit de omstandigheden te verklaren zijn, al komt het den Europeaan ook onbegrijpelijk voor, dat een bijna blanke bevolking tevreden is met een toestand, die in het land hunner voorvaderen voor diepe armoede en dierlijke onverschilligheid gehouden wordt.

De heer Victor Schoëlcher, een der ijverigste apostelen van de emancipatie der negerslaven en zelf kleurling, gaf reeds in 1843, in zijn werk *„Colonies étrangères et Haiti”*, van de levenswijze en nijverheid der blanken en lichtgekleurde Creolen in Porto-Rico, de hier volgende schets, welke ook voor een groot deel op die bevolking in Cuba, in Mexico, in tropisch Zuid-Amerika, en waar niet tusschen de keerklingen van toepassing is.

„De Creolen van Porto-Rico, die zich Ibaros noemen, zien werkeloos toe, hoe de nieuwaangekomenen, Europeanen en zwarten, ijveren en arbeiden, zonder zich daarom in 't minst tot arbeid opgewekt te voelen, of te verontrusten. Evenals de Indianen van Guiana, zijn zij onverschillig voor de weldaden der beschaving, voor de voordeelen van den arbeid. De Ibaros, meer dan 190,000 in getal, (thans is hun getal bijna verdubbeld), worden

¹ Met den arbeid van slechts 42,000 negerslaven, min of meer geholpen door 50,000 vrije Creoolnegers en Mulatten, werden in 1867 op Porto-Rico voortgebracht 1,364,000 cent. suiker, 3 millioen gallons melassen, 307 000 ctrs. koffie, 21,000 ctrs. tabak, 9000 ctrs. katoen; uitmakende in geldswaarde, drie vierden van den geheelen uitvoer.

ook wel Blancos de Tierra, met andere woorden Inlandsche blanken, of zooals men elders in de West-Indien zegt, blanke Creolen, petits blancs, enz genoemd..

„Niettegenstaande deze benaming, waarop zij zich zeer verhoovaardigen, zijn deze lieden inderdaad geen blanken, wanneer men daarmede althans bedoelt een ras waarvan het bloed zuiver en onvermengd Europeesch is. Zij zijn afkomstig van de vermenging der Spanjaarden met Indiaansche vrouwen en hebben ten minste evenveel Indiaansch bloed in de aderen, als de Castilianen Moorsch bloed, hoewel zij niettemin de Spaansche trekken, zwart glinsterend haar, olijfkleurigen tint, en een krachtig welgevormd lichaam hebben, en velen slechts weinig donkerder van kleur zijn dan de Castilianen.

„Door gelijkheid van zeden en levenswijze smelten in deze klasse tot één, meer dan 100,000 mulatten, die sedert vele geslachten vrije lieden zijn, en die ons voorkwamen, alleen in de opgaven der volkstelling, waar men hen onder den naam van Pardos aantreft, van de eersten te verschillen.

„Ook is het vooroordeel tegen de kleur, hoewel nog altoos ten hunnen opzichte bestaande, inderdaad zeer moeielijk vol te houden, want velen onder hen hebben zich gekocht, of verkregen, voor diensten aan het land bewezen, „*Des Lettres de blancs*“, en men zou slecht ontvangen worden, wanneer men hen niet als zoodanig erkende. Pardos en Blancos de Tierra zijn dus vermengd onder den naam van Ibaros en leven voor een groot deel verspreid over het eiland.

„Afgescheiden van begrippen omtrent maatschappelijke vooruitgang en verplichtingen, zijn de Ibaros zonder het zelf te weten, de grootste filosofen van de wereld. Zij zijn onbekend met iedere kunstmatige behoefte en Diogenes zijn leerstellingen overdrijvende, ten einde de daarin vervatte les des te treffender aan het volk van Athene voor te stellen, had het leven tot geen eenvoudiger vormen en behoeften teruggebracht.

„Heeft de Ibaros behoefte aan een huis, hij neemt vier boomstammen uit het woud en plant die in den grond; met kleinere boomen, takken, lianen en bladen van onbegrijpelijke taatheid en kracht, maakt hij het dak, de wanden en afscheidingen en de woning of Bohio is gereed. Een gedeelte van deze hutten is geheel open en er is niets afgesloten dan het verblijf waar des nachts geslapen wordt, om zich tegen de vochtigheid en de koelte van de nachtlucht te beveiligen en men

vindt daar man, vrouw, kinderen en grootouders, soms tien en twaalf in getal te zamen en als opeengehoopt.

„Voor tafel, stoel, bed en wieg, vindt men niets dan hangmatten van de Mayaguez-schors, die slechts twee realen (24 cts. Ned. Ct.) kosten, voor hen die zich de moeite niet geven willen om die zelve te maken en die men tot het laatste verslijt.

„Wat de huishoudgereedschappen betreft, de natuur heeft daarin bijna geheel voorzien, de groote en stevige bladen van de palmiet dienen tot alles; door ze te vouwen en te zamen te naaien, maakt men er borden, waschbakken, manden tot het bergen van kleederen en tot zelfs de doodkistjes voor kinderen van.

„Een stuk uitgeholde boomstam dient om de maïs te stampen, de kalabas en kokosnoot geven koppen, glazen, lepels en pannen, om de melk of het water in te bewaren, meestal opgehangen aan een boomtak of houten pen, door middel van een liaan of reep boomschors.

„Hun voedsel is overeenkomstig hun woning en meubelen; het is onmogelijk op minder te leven; een weinig koffie, maïs, melk en bananen is hun gewoon voedsel.

„De bananenboom is boven alles voor den Ibaros geschikt, geen plant is met minder moeite en zorg aan te kweken en brengt zooveel voort; groen geplukt wordt de vrucht gekookt of gebraden, rijp wordt die rauw gegeten en is altoos smakelijk. De bananenboom schijnt als geschapen voor den niets doenden Ibaros.

„Behalve de bananen plant de Ibaros ook eenige koffiëboomen en kweekt een weinig tabak en maïs rond zijn bohio met de hulp zijner vrouw, die hij den grond doet bewerken, maar ook niets meer. Zijn eenige wezenlijke uitgaaf bestaat in den aankoop van een langen zwaren sabel, dien hij altoos naast zich hangen heeft, van een koe, en bovenal van een paard, die beiden nabij zijn woning hun voedsel zoeken. De Ibaros loopt zoo weinig mogelijk, hij heeft behoefte aan een paard en het is onder hen tot spreekwoord geworden, dat een man zonder paard voor niets te gebruiken is.

„En nog is hiermede de luiheid van den Ibaros niet te sterk gekleurd, het totaal van den arbeid door hem verricht, is inderdaad zeer gering en men bedriegt zich, wanneer men even als de heer Macqueen, blijkens zijn antwoord aan de parlementaire commissie, veronderstelt dat zij deel nemen aan de groote kultuur van het eiland.

Verder bewijst de schrijver nog op verschillende gronden, dat door hen, tot voortbrenging der stapelproducten, zeer weinig wordt bijgedragen, zooals dit al spoedig bij de emancipatie der nog aanwezige negerslaven, (thans door de Cortes in Spanje besloten), bewezen zal worden, door het verloopen der kulturen, dat hier evenals elders onder gelijke omstandigheden volgen moet, tenzij de talrijke bevolking van blanke en gekleurde Creolen, tegen alle verwachting aan, de handen aan het werk slaat.

Het is dus niet alleen in de hooge bergvlakten van tropisch Zuid-Amerika, maar ook in deze nabij de keerkringen gelegen eilanden evenals in den zuidelijken uithoek van Brazilië duidelijk bewezen, dat een talrijk nakroost van zuidelijke Europeanen en, door hunne vermenging met Indiaansch of Negerbloed, ook een talrijke zich zelf voortplantende gekleurde bevolking kan ontstaan, maar ook dat de groote meerderheid van die blanke en gekleurde afstammelingen, zelfs onder de gunstigste omstandigheden van klimaat en bodem, tot geregelde en productieven arbeid geheel ongenegen en inderdaad ook weinig geschikt zijn: eigenschappen die men betreuren of afkeuren kan, maar die niettemin in aanmerking moeten komen bij de overweging van de vóór- en nadeelen, voor Nederlandsche landbouwers aan de verhuizing naar de tropische gewesten verbonden en van de gevolgen die uit hunne nederzetting te midden eener talrijke inlandsche bevolking te wachten zijn.

Immers er bestaat geen grond, om zich ten opzichte hunner afstammelingen een ander, een aanmerkelijk gunstiger meening te vormen dan omtrent die van Spaansche of andere Europeesche afkomst.

Het is reeds aangetoond, dat Duitschers, Nederlanders, Schotten en andere noordelijke volken als immigranten binnen de tropen niet vlijtiger of beter tot veldarbeid in staat bevonden zijn dan Spanjaarden, Portugeezen en andere zuidelijke Europeanen, terwijl zij, bij veel meer lichamelijke behoeften, zwaarmoediger van aard en minder matig in het gebruik van spijs en vooral van sterke dranken, bij ziekte en gebrek veel spoediger ter neder geslagen zijn en bezwijken, en deze eigenschappen zelfs op hun gekleurd nakroost van Indiaansch, Afrikaansch of Maleisch ras op in 't oog vallende wijze achterlaten.

Uit al wat hier omtrent kolonisatie en kultuurarbeid met Europeanen binnen de tropen is aangehaald, meenen wij, hoezeer

ook voor alles de positive bewijzen niet zijn aan te voeren, tot het besluit te moeten komen, dat in onze binnen de 6 graden Noorder- en 8 graden Zuiderbreedte gelegen Oost en West-indische bezittingen, voor de kultuur der stapelproducten door nederlandsche landbouwers in de laaglanden geen de minste kans van slagen bestaat, en dat er, wat hunne kolonisatie betreft, met het doel om op daarvoor geschikte gronden, tusschen 600 en 1400 meters boven het zeevlak, sommige dier producten benevens eenige graansoorten en andere gewassen der gematigde luchtstreken voort te brengen, slechts weinig kans van voordeelige uitkomsten, in welken zin ook, bestaat, al ware het dat de daar nog heerschende aanhoudende warmte en andere invloeden van klimaat en levenswijze daartegen geen beletselen waren.

De emigratie van behoeftige landgenooten naar landen onder de gematigde luchtstreken moge dus ook in het algemeen belang onder zekere voorwaarden aanbeveling verdienen, in het belang onzer vrijwillig emigreerende en tot emigratie genegen landbouwers mag de verhuizing naar Nederl. Indie niet aanbevolen worden, terwijl die ter ontwikkeling van nijverheid en vermeerdering van de handelsproducten aldaar, uit den aard der zaak, maar zeer weinig belooft en dus niet wenschelijk is; en wat betreft de aanwerving van Nederlandsche landbouwers om naar Suriname te verhuizen, ten einde daar als kolonisten of wel als plantagearbeiders den kost te verdienen, dit kan niet anders genoemd worden dan een welgemeende maar niet-temin zeer betreurenswaardige poging, om in den arbeidsnood der kolonie te voorzien, een poging, die overal onder dergelijke omstandigheden ellendig is mislukt, die in het naburige Britsch Guiana al sedert jaren is opgegeven en gebrandmerkt als „wholesale murder“, en waaruit niets dan verlies en verdriet voor alle belanghebbenden te voorzien is, zoodat het bij de onbekendheid der emigranten met hetgeen hun in Suriname te wachten staat, voor ieder gezaghebbende een gewetensplicht is, hunne aanneming en overbrenging met dat doel ten sterkste af te raden en als in zedelijken zin onverantwoordelijk, zoo mogelijk te beletten.

Tot slot van dit, uit den aard der zaak zoo wijdloopig en toch zoo onvolledig overzicht, zij nog de wensch geuit, dat de Regeering voor het welzijn der emigreerende Nederlanders zooveel en zolang mogelijk zal waken. Vóór hun vertrek door officieele contróle omtrent de aanwerving en verschepping, met het

oog op hun belang, gezondheid en veiligheid gedurende den overtocht, en ná hun vertrek, door de bepalingen welke ter hunner bescherming in onze koloniën en overzeesche bezittingen gemaakt of nog te maken zijn, eerlijk te doen nakomen.

Moge dit schrijven iets bijdragen tot bekendwording der bezwaren aan emigratie naar landen binnen de tropen verbonden en velen nog ter goeder uur tegen eigen misleiding en de gewaagde ondernemingen van anderen waarschuwen.

's Hage,
September 1873.

A. D. VAN DER GON NETSCHER.

ERRATA.

Bladz. 98 derde regel, *staat*:
de laatste tien jaren, het verschil tusschen 29,071,000 en
lees:

de laatste tien jaren, het verschil van bevolking tusschen 29,071,000 en
Bladz. 108 aan het eind v. d. vijfden regel tusschen, «hoe ook»
het woord «waar» te voegen, zoodat het leest: — «hoe waar ook.»

Blad. 113 aan het eind v. d. zestienden regel, *staat*: 3500 gevonden werden.
lees: 7500 gevonden werden.